

**ПРАКТИЧНИ УПАТСТВА
ЗА ДАЛЕЧИНСКИ СУДЕЊА
ВО ЦЕНТРАЛНА И
ИСТОЧНА ЕВРОПА**

ADVANCING THE RULE OF LAW

Институтот за правни иницијативи во Централна и Источна Европа (The CEELI Institute) е чешка организација од јавен интерес (непрофитна) со седиште во Прага, посветена на развојот и обуката на меѓународна мрежа на правни и судски професионалци посветени на унапредување на владеењето на правото. Преку иновативни програми за обука и други активности, Институтот работи со судии, адвокати и засеганти страни од граѓанското општество на градење на општества што се засноваат на закони. Институтот се гордее со разновидноста и квалитетот на програмите што ги подготвува, на меѓусебната размена на искуства и стручни знаења што ја поттикнува, на иновативната природа на своите програми, како и на својата традиција да придонесува за унапредувањето на владеењето на правото во земјите од централна и источна Европа. Нашите напори се насочени кон создавање независни, транспарентни и ефективни судски органи, зајакнување на демократските институции, поттикнување напори за борба против корупцијата, премостување на тешки конфликти, промовирање на човековите права и поддршка на правниците и чинителите на граѓанското општество во репресивни средини. Седиштето на Институтот се наоѓа во Вилата Гребовка во Прага, историска зграда од деветнаесеттиот век, која денес е реновирана во најсовремен резиденцијален и конференциски центар.

**ПРАКТИЧНИ УПАТСТВА
ЗА ДАЛЕЧИНСКИ СУДЕЊА
ВО ЦЕНТРАЛНА И
ИСТОЧНА ЕВРОПА**

Август 2021

СОДРЖИНА

Благодарност	5
Предговор	7
Поимник	15
Акроними	17
ГЛАВА 1: МОЖНОСТИ И ПРЕДИЗВИЦИ ВО ДАЛЕЧИНСКОТО СУДЕЊЕ	19
ГЛАВА 2: МЕЃУНАРОДНИ СТАНДАРДИ НА ПРАВДАТА КОИ МОРА ДА СЕ ПОЧИТУВААТ	21
Листа за проверка	21
А. Минимални стандарди за правична постапка и пристап до правда	23
Б. Право на правично судење во контекст на далечинското судење	25
В. Национална правна рамка	30
ГЛАВА 3: УТВРДУВАЊЕ ДАЛИ ПРАВНАТА РАБОТА Е СООДВЕТНА ЗА ПОСТАПКА НА ДАЛЕЧИНА	31
Листа за проверка	31
А. Општи фактори	33
Б. Прашања што се однесуваат на доказите	35
В. Посебни случаи	36
Г. Технички ограничувања	37
ГЛАВА 4: ТЕХНОЛОГИИТЕ И УПРАВУВАЊЕТО СО СУДСКИТЕ ПРЕДМЕТИ	39
Листа за проверка	39
А. Различни технолошки платформи	40
Б. Управување со судските предмети	42
В. Хибридни рочишта	43
ГЛАВА 5: ПРАКТИЧНИ СОВЕТИ ЗА УПРАВУВАЊЕ СО РОЧИШТА НА ДАЛЕЧИНА	45
Листа за проверка	45
А. Подготовка за рочиштето на далечина	47
Првични согледувања	47
Давање претходни насоки	47
ИТ поддршка (за судиите, вработените и странките)	50
Закажување на рочиштата	50

Водење писмен записник за рочиштето	51
Имајте ја предвид несвесната пристрасност	52
Б. Легитимирање на странките	53
В. Принципи на однесување во текот на постапките на далечина	54
На почетокот на рочиштето	54
Соодветно однесување	54
Справување со учесници кои го нарушуваат рочитето и последици и казни за нарушување	55
На крајот од рочиштето	56
Г. Комуникација меѓу клиентот и адвокатот	57
Д. Исказ на сведок	58
Кога судот треба да го прекине или запре сведочењето на сведокот?	58
Поддршка и постапување со сведоци со ранливост, вклучително и попреченост	58
Спречување и контрола на мешање и попречување во сведочењето	58
Е. Пристап на јавноста	61
ГЛАВА 6: БЕЗБЕДНОСТ НА ПОДАТОЦИ, ПРИВАТНОСТ И ЧУВАЊЕ	63
Листа за проверка	63
А. Вовед	64
Б. Типови на материјални докази	66
В. Прашања за приватноста и доверливоста	67
Неовластен пристап до докази	67
Локација	68
Споделување датотеки	68
Г. Автентикација на документи и безбедност на податоците	69
Д. Споделување и чување	71

БЛАГОДАРНОСТ

Овој водич е подготвен од Институтот за правни иницијативи во Централна и Источна Европа, членовите на Судската мрежа на Централна и Источна Европа на Институтот и учесниците на воведниот „Сертифициран курс за далечинско судење“ на Институтот, што се одржа во периодот од крајот на 2020 година до почетокот на 2021 година. Институтот сака да ѝ се заблагодари на Работната група од овој курс која ги осмисли и подготви овие Практични упатства за далечински судења:

*Судија Ѓорѓи Андонов, Северна Македонија
Судија Шота Бичија, Грузија
Судијка Ксенија Флак Макитан, Хрватска
Судијка Радослава Качерилска, Бугарија
Судијка Снежана Марјановиќ, Србија
Андреј Божиновски, Северна Македонија*

Експертите работеа на овој документ про боно - без надоместок, како јавна служба за поддршка на работата на судиите.

Упатуваме багодарност и до Рејчел Мареј, професорка по меѓународно право за човекови права на Универзитетот во Бристол (Обединетото Кралство) и директорка на Центарот за имплементација на човековите права во негови рамки; Фрида Грили, виша програмска менаџерка во Институтот за правни иницијативи во Централна и Источна Европа (The CEELI Institute); Лилија Феста-Зарипова, администраторка на курсеви во Институтот за правни иницијативи во Централна и Источна Европа (The CEELI Institute); и Малори Хадсон и Меги Утехт, правнички - практиканти на Институтот за правни иницијативи во Централна и Источна Европа (The CEELI Institute) (Правен факултет Вилијам и Мери) за нивниот вреден придонес во подготовката на овие Упатства.

Овој проект беше овозможен со грант и постојана поддршка од Бирото за борба против меѓународна трговија со наркотици и спроведување на законот во рамки на Стејт департментот на САД (INL).

ПРЕДГОВОР

Институтот за правни иницијативи во Централна и Источна Европа (The CEELI Institute) спроведува обука и обезбедува поддршка за судиите од Централна и Источна Европа од 2000-та година. Овие *Практични упатства за далечински судења во Централна и Источна Европа* беа подготвени во рамките на Мрежата за размена на судски искуства и стручни знаења на Централна и Источна Европа (Central and East European Judicial Exchange Network). Мрежата, која функционира од 2012 година, е составена од дел од најдобрите и најистакнатите судии во подем од осумнаесет земји во регионот, кои редовно се среќаваат за да ги споделат најдобрите практики за прашања поврзани со независноста на судството, интегритетот, отчетноста и управувањето со судовите.

Соочени со пандемијата на КОВИД-19, судските органи во регионот и целиот свет беа принудени брзо да ја прилагодат својата секојдневна работа. Многу судови беа принудени брзо да преминат во дигиталната сфера. Како одговор на оваа ситуација, Институтот бараше начини да обезбеди поддршка на судските органи при управувањето со одговорот за пандемијата и прилагодувањето кон користењето на нови виртуелни платформи. Сега настојуваме да ги надградиме искуствата од изминатите осумнаесет месеци и да ја искористиме оваа можност да обезбедиме долгорочни упатства за практиките на далечинските судења што ќе продолжат да се применуваат и по пандемијата. Веруваме дека поголемиот акцент на технологијата и далечинските судења ќе се задржи и во иднина. Промовирањето на употребата на технологија со која се зајакнува правосудниот систем и се овозможува поефикасна, навремена и достапна правда за сите претставува клучна одговорност на модерното судство.

Со овој мандат, Институтот го подготви ова проширено прво издание на *Практичните упатства за далечински судења во Централна и Источна Европа*. Ова издание следи по и го надополнува претходното издание на Упатствата што Институтот го објави во април 2021 година. Овие Упатства произлегуваат од нашите дискусии со судиите практичари за време на нашите курсеви за обука што се одржаа во текот на минатата година: *Најдобри практики за далечински судења*, што се одржа преку интернет во периодот од есента 2020 година до пролетта 2021 година, и *Дигитална правда во Централна и Источна Европа - Постигнување правичност, отчетност и транспарентност*, што се одржа преку интернет во периодот од април до јуни 2021 година. Упатствата претставуваат производ на иновациите и прилагодувањето на судството и ги одразуваат искуствата, дискусиите и практиките на членовите на нашата мрежа во текот на изминатата година. Целите на овој документ се да се резимираат тековните реалности, да се обезбедат реални решенија и да се понудат практични совети со цел да се обезбеди рамка за далечинското судење во иднина. Далечинското судење е составен дел на модерното судство, а судиите и практичарите ќе треба да продолжат да се прилагодуваат како што овие процеси понатаму ќе се развиваат.

Овој документ е наменет за судии, како и за лицата кои се одговорни за подготовка на политики и упатства за судската пракса, вклучително и членови на судски совети, претседатели на судови, службени лица од судски здруженија и сите други припадници на судството кои се одговорни за регулирање на работните практики на судиите.

При изготвувањето на овој документ, Институтот и судиите од Мрежата се повикаа на широк спектар на материјали и извори на информации, вклучително и политики и препораки од голем број меѓународни организации. Конечно, забележуваме дека овие *Упатства* се замислени само како водечки принципи, а не претставуваат „најдобри практики“. Иако овие *Упатства* претставуваат практичен пакет препораки, важно е да се нагласи дека однесувањето на судијата треба секогаш да биде во согласност со постојните меѓународни стандарди, како како и националните законодавства, прописи и соодветните упатства од судските совети.

Како што е наведено, Мрежата за размена на судски искуства и стручни знаења и практики на Институтот објави прелиминарна верзија на овие *Упатства* во април 2021 година, како одраз на стекнатите искуства во почетните фази на пандемијата. Тој документ во голем дел беше изработен од судиите кои учествуваа во нашиот воведен *Сертифициран курс за далечински судења*. Оваа нова ажурирана и проширена верзија на *Упатствата* го одразува целиот спектар на искуства и практики подготвени од судиите на нашата Мрежа во текот на изминатата година. Овие *Упатства* ќе се преведат и на регионалните јазици. Ве молиме контактирајте со Freda.grealy@ceeli.eu доколку имате одредено барање во овој поглед.

Кристофер Лехман
Извршен директор на CEELI Институтот

Почитувани,

Како лидер на експертската група, ми претставува голема чест што соработував со докажани професионалци во изготвувањето на овој Прирачник во авторство на CEELI институтот. Успеавме да создадеме алатка од голема корист за сите судии и правни практичари. Публикацијата е производ од курсот кој беше дизајниран и спроведен од страна на CEELI институтот за време на Covid 19 пандемијата и ова дело претставува сведоштво за посветеноста и упорноста на учесниците во нашите дискусии. Прирачникот претставува одличен и корисен ресурс, обезбедувајќи конкретни упатства за судиите како да обезбедат правично судење во online судења. Тој дава осврт на технологијата, управувањето со предмети, водење на далечински сослушувања за потребите на сведоците, како и насоки за справување со технолошките предизвици, и безбедноста на податоците. Упатувам голема благодарност до CEELI институтот и се надевам дека Прирачникот ќе има одлична практична примена.

проф. др. Рејчел Мареј

*Правен факултет, Универзитет во Бристол, Обединето Кралство
Директорка на Центарот за имплементација на човековите права*

Драги колеги,

Едно од главните прашања во главната книга на Ричард Саскин „Онлајн судови и иднината на правдата“ (англ. *Online Courts and the Future of Justice*) беше дали судењето на далечина го уништува „човечкото лице на правдата“? Саскин не можеше да даде дефинитивен одговор на ова прашање во 2019 година кога беше објавена неговата книга. Тој само напиша дека „сомнежите ќе останат“. Едно од најголемите достигнувања на пандемијата COVID-19 е отворањето на хоризонтите за користење на онлајн судењето. Иако јуриспруденцијата на ова поле веќе постоеше, кога започна пандемијата COVID-19, на повеќето земји во светот, вклучително во земјите на централна и источна Европа, им недостасуваа практични упатства за правните практичари за тоа како да користат онлајн судења. Практичните упатства за далечинско судење во централна и источна Европа на Институтот CEELI ја пополнуваат оваа празнина.

Но, да објасниме зошто прирачникот на CEELI е толку важен во овој момент. Пандемијата „Ковид-19“ ги наруши судските процеси низ Централна и Источна Европа, што ги натера судиите да ги одложат постапките. И покрај тоа што судовите почнаа повторно да се отвораат, многумина продолжуваат или тестираат нови начини за проширување на употребата на аудио-видео технологија. Во развиените земји, технологијата на далечина беше витална алатка за судовите среде пандемијата. Меѓутоа, судовите во земјите во развој како што е Република Северна Македонија, не можеа да ја користат поради недоволната законска рамка и недостатокот на технолошка поддршка. И покрај овие пречки, првото судење на далечина во Северна Македонија се случи во Основниот суд Кавадарци во април 2020.

Но, употребата на далечинска технологија - и нејзиното можно проширување - исто така покренува критични прашања за тоа како може да се влијае врз правата на странките и нивниот пристап до правдата и што можат судовите и другите страни да направат за да ја ублажат потенцијалната штета. За да се направи тоа, суштински се насоките од авторитетни меѓународни институции кои работат на унапредување на владеењето на правото, како што е Институтот CEELI во Прага.

Овие практични упатства за далечинско судење објавени од Институтот CEELI се токму она што им треба на судиите, обвинителите и другите правни практичари во Северна Македонија. Содржи можности и предизвици во далечинското судење, како што се зголемената пристапност и ефективност наспроти ризиците за правото на правично судење. Во прирачникот се обезбедуваат и меѓународни стандарди за правда кои мора да се почитуваат при судење на далечина, вклучувајќи дополнителни гаранции за обвинетиот во кривичните предмети. Вклучува и релевантната судска практика на Европскиот суд за човекови права, како што е *Сахновски против Русија*, која утврдува дека далечинското учество не е нужно некомпатибилно со Конвенцијата, и *Марчело против Италија*, обезбедувајќи ограничување дека ниту една страна не треба да биде ставена во значително неповолна положба во далечинско судење.

Прирачникот оди подалеку од правната анализа, но се однесува и на технички прашања, кои честопати создаваат пречки, но се занемарени во правната литература. Имено, посебно поглавје е посветено на технологиите и управувањето со случаи, а се однесува на различни технолошки платформи за далечинско судење, дигитално управување со случаи и хибридни расправи во кои некои учесници се физички присутни, додека други од далечина. Главното поглавје во прирачникот содржи практични совети за управување со сослушувањата од далечина: подготовки, идентификација на странките, детали за тоа како да се управува со сослушување од далечина, комуникација помеѓу клиентот и неговиот адвокат, испитување на сведоци и учество на јавноста. Конечно, прирачникот ги обработува прашањата за безбедноста на податоците, заштитата на приватноста и доверливоста, како и споделувањето и складирањето на податоците.

Авторите на прирачникот, судии и правосудни експерти – Ѓорѓи Андонов, Шота Бичиа, Ксенија Флак Макитан, Радослава Качерилска, Снежана Марјановиќ и Андреј Божиновски – успеаја на едноставен и разбирлив начин да ја анализираат комплексната тема на далечински судења, што го прави прирачникот многу атрактивен. Силно го препорачувам прирачникот на секој правен практичар. Решава многу сомнежи за тоа како да се користи далечинско судење со сите негови предности и како да се надминат сите потенцијални недостатоци..

проф. д-р. Александар Маршавелски
Правен факултет во Загреб

Почитувани,

Судењето на далечина заедно со дигитализацијата на правосудството е новата реалност која под притисок на здравствената пандемија предизвикана од вирусот Ковид 19 ја забрзува примената на сите предности кои ги нуди денес информатичката технологија. Овој вид на промени подразбира ослободување од сите досегашни дилеми и размислувања во однос на применување на технологијата во правосудството и посебно, во судниците при одвивањето на постапките.

За нашата држава, онлајн судењето не е нешто што е непознато, уште помалку сослушувањето на сведоците со користење на конференциска врска, но и други дејствија, а сето ова оди во прилог на влегувањето во една нова ера на т.н. дигитална правда. Секако, користењето на можностите кои ги нуди информатичката технологија се во насока на поефикасна, побрза и поекономична постапка, но секако дека тие со себе носат и многу предизвици, побудуваат бројни прашања, се со цел да се обезбеди фер постапка и правично судење со ефективност која е пожелно приближна до класичното судење. Овие практични упатства критички доследно и претпазливо ги евидентираат и укажуваат на сите елементи на постапката на кои мора да се внимава и кои веќе формираат определено практично искуство во оваа смисла.

По однос на членовите од Европската конвенција за човекови права, праксата покажала дека судењето кое се одвива со употреба на виртуелна платформа не ги прекршува истите, ништо помалку или повеќе од вообичаениот концепт на водење на судските процеси до сега, бидејќи информатичката технологија сама по себе не може да се смета за пречка на пример за спроведување на фер судење. Сепак, потребно е добро да се разгледаат сите предности и недостатоци, потребно е да се направат и анализи за предвидување на можните ризици кои би можеле да се појават со примената на онлајн судница и слични дејствија. Верувам дека се потребни и понатамошни упатства кои јасно и прецизно ќе ги појаснат сите чекори за тоа како правилно треба да функционира целиот процес на дигитализација и кои се новите вештини и знаења кои треба да ги усвојат судиите и јавните обвинители, па дури и адвокатите и странките во процесот со цел овој модерен концепт да биде успешна приказна во целина и да ја оствари својата цел. Генерално гледано, потребна е поголема промоција на овој концепт и подигнување на свеста на јавноста за дигиталната правда доколку сакаме таа да биде ефикасна и ефективна, а овие практични упатства целат токму кон тоа.

Издавањето на овој прирачник е чекор напред кон создавањето на рамката за заживување на дигиталната правда во Северна Македонија. Искрено верувам дека истиот ќе најде примена кај судиите и јавните обвинители, но и кај останатите правни практичари кои клучните актери во креирањето на модерен судски систем во нашата држава.

Искажувам голема благодарност до CEELI за сесрдната поддршка при издавањето на овие практични упатства кои ќе бидат од корист за нашите професионални кадри во правосудниот сектор и комплименти на авторите, за нивните заложби и споделување на искуствата. Академијата за судии и обвинители “Павел Шатев“ со задоволство ќе го дистрибуира ова дело и ќе го збогати библиотечниот фонд на својата библиотека.

Со почит,

проф. д-р. Наташа Габер Дамјановска

Директорка на Академијата за судии и јавни обвинители „Павел Шатев“ Скопје

ПОИМНИК

Имајќи ја предвид разновидноста на термините што се користат во различни јурисдикции и судови, во овој Поимник се дадени (неофицијални) дефиниции за термините што се користат во овој документ.

- **Сигурносен систем** - процес на дуплирање на датотеки и податоци кои се специфични за системот, корисни/суштински податоци за во случај на оштетување, бришење или губење на податоците.
- **Појасна ширина** - брзина на интернет-конекцијата која се одразува преку количината на податоци што може да се пренесат во одредено време.¹
- **Одделни „соби“ за разговор** - функционалност што му овозможува на домаќинот да ги распредели учесниците во одделни виртуелни соби (т.е., покрај главната расправа).²
- **Управување со предмети** - системот што судот го користи за поднесување на документација, чување докази и размена на потребните писмени податоци помеѓу учесниците и судот.
- **Конекција** - пристап до интернет што му овозможува на корисникот да учествува на видео или аудиосостанок.³
- **Уред** - електронска опрема што се користи за комуникациски цели (на пример, телефон, таблет, компјутер).⁴
- **Електронски докази** - сите доказни информации кои се чуваат или пренесуваат во дигитална форма.⁵
- **Електронски потпис** - сите видови на потписи во електронска формат.⁶
- **Рочиште** - правна постапка во која се суди за правна работа или фактите и се презентираат докази кои ќе помогнат да се реши правната работа;⁷ или формално испитување, во граѓанска или кривична постапка, пред судија, во согласност со законите на одредена јурисдикција.⁸

¹ Врховен суд на Викторија. 2021. *Поимник за виртуелни рочишта*. [на интернет] Достапно на: <https://www.supremecourt.vic.gov.au/law-and-practice/virtual-hearings/virtual-hearings-glossary>

² *Ibid.*

³ *Ibid.*

⁴ *Ibid.*

⁵ SHERLOC UNODC. 2021. *Electronic Evidence*. [на интернет] Достапно на: <https://sherloc.unodc.org/cld/topics/electronic-evidence/index.html?lng=en>

⁶ Cryptomathic. 2021. *What is an electronic signature?* [на интернет] Достапно на: <https://www.cryptomathic.com/products/authentication-signing/digital-signatures-faqs/what-is-an-electronic-signature>

⁷ The Free Dictionary. 2021. *Hearing*. (*рочиште*). [на интернет] Достапно на: <https://legal-dictionary.thefreedictionary.com/hearing>

⁸ Encyclopedia Britannica. 2021. *Hearing*. (*рочиште*). [на интернет] Достапно на: <https://www.britannica.com/topic/hearing-law>

- **Рочиште** - правна постапка во која се суди за правна работа или фактите и се презентираат докази кои ќе помогнат да се реши правната работа; или формално испитување, во граѓанска или кривична постапка, пред судија, во согласност со законите на одредена јурисдикција.
- **Домаќин** - примарен оператор на далечинското рочиште.
- **Хибридно рочиште** – рочиште на кое некои од учесниците се присутни во судницата (обично барем судијата), а другите се приклучуваат на рочиштето од далечина од друга локација преку интернет.
- **Пренос во живо преку интернет** - емитување во реално време на аудио и/или видеоподатоци (кои не се снимени).
- **Функција за исклучување/вклучување микрофон** - кога микрофонот е исклучен за време на видео или аудиосостанок. Микрофонот нема да пренесува звук и другите учесници нема да го слушаат учесникот.
- **Платформа** - комуникациска услуга (видео и/или аудио) што овозможува одржување на дигитални состаноци со покана преку е-пошта или телефонски повик (како што се „Zoom“, „Webex“).
- **Рочиште на далечина** - сослушување во кое судиите, странките, законските претставници и/или сведоците („учесниците“) не се состануваат физички на иста физичка локација; вообичаено вклучува некој тип на средство за видеоврска или телефонски механизам, понекогаш се нарекува рочиште преку интернет („онлајн“) или „виртуелно“ рочиште.¹³
- **Споделување екран** - споделување пристап до одреден компјутерски екран.
- **Покана** - наредба издадена од судот; на пример, документ со кој му се наложува на одредено лице да се појави пред судот.

⁹ Врховен суд на Викторија. 2021. *Поимник за виртуелни рочишта*. [на интернет] Достапно на: <https://www.supremecourt.vic.gov.au/law-and-practice/virtual-hearings/virtual-hearings-glossary>

¹⁰ Врховен суд на Викторија. 2021. *Поимник за виртуелни рочишта*. [на интернет] Достапно на: <https://www.supremecourt.vic.gov.au/law-and-practice/virtual-hearings/virtual-hearings-glossary>

¹¹ Ibid.

¹² Court of Judicature of Northern Ireland, Interim Practice Direction 01/2020 *Remote Hearings*, <https://www.judiciaryni.uk/sites/judiciary/files/decisions/Practice%20Direction%2001-20.pdf>; Michigan Legal Help. 2021. *What To Expect at a Virtual Hearing*. [на интернет] Достапно на: <https://michiganlegalhelp.org/self-help-tools/going-court/what-expect-virtual-hearing>

¹³ OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR), *Fair Trial Rights and Public Health Emergencies*, 2021, https://www.osce.org/files/f/documents/3/8/487471_0.pdf; Врховен суд на Викторија. 2021. *Поимник за виртуелни рочишта*. [на интернет] Достапно на: <https://www.supremecourt.vic.gov.au/law-and-practice/virtual-hearings/virtual-hearings-glossary>

¹⁴ Види на пр., НМ Courts & Tribunal Service. 2021. *How to share documents in a Cloud Video Platform video hearing*. [на интернет] Достапно на: <https://www.gov.uk/government/publications/how-to-join-a-cloud-video-platform-cvp-hearing/how-to-share-documents-in-a-cloud-video-platform-video-hearing#share-your-screen>

АКРОНИМИ

СЕ - Совет на Европа

ССЈЕ - Консултативен совет на европски судии

СЕРЕЈ - Европска комисија за ефикасност на правдата

ЕКЧП - Европска конвенција за човекови права

ЕСЧП - Европски суд за човекови права

еИДАС - Услуги за автентикација и доверба за електронска идентификација

GDPR - Општа регулатива за заштита на податоците

МПГПП - Меѓународен пакт за граѓански и политички права

ИТ - Информатичка технологија

LAN - локална мрежа

ОБСЕ/ОДИХР - Организација за безбедност и соработка во Европа/
Канцеларија за демократски иницијативи и човекови права

ГЛАВА 1: МОЖНОСТИ И ПРЕДИЗВИЦИ ВО ДАЛЕЧИНСКОТО СУДЕЊЕ

Далечинско или „online“ судење претставува одржување на рочишта или вршење на други судски работи (вклучително и размена на докази и документи) во кое еден или повеќе учесници, вклучително и судијата, може да не бидат физички присутни лично, туку да учествуваат со употреба на технологија или преку електронски средства. Како што забележа Организацијата за безбедност и соработка во Европа (ОБСЕ): „Ваквите ИТ решенија вклучуваат видеоплатформи за одржување на далечински рочишта, системи што овозможуваат поднесување, доставување и споделување документи, дигитално управување со предмети и електронски потписи. За да се користи ваквата технологија потребна е интернет-конекција и безбедност на податоците, како и пристап на корисниците во судот до компјутери, камери/веб-камери, микрофони, екрани и безжичен интернет“.¹⁵

Далечинското судење нуди многу можности:

- Дигиталните технологии имаат потенцијал да ја **зголемат пристапноста и ефективноста** на правосудните системи, под услов да се почитуваат принципите на правичност, непристрасност и независност на судството.¹⁶
- Новите технологии ги **поврзуваат луѓето** на различни начини. Судијата, странките, адвокатите и сведоците не се физички присутни во судницата во исто време, но тие се заедно на интернет-платформа. Присуството и судницата добиваат нови значења.
- Рочиштето на далечина нуди можности за **зголемување на пристапот до правда на странките** кои не се наоѓаат на исто место со судот, така што им овозможува директно да учествуваат во постапката. Одржувањето на рочиштата на далечина воедно може и да е поекономично, бидејќи странките немаат трошоци за превоз, им треба пократко отсуство од работа, може да вклучуваат пократок ангажман на адвокатот и т.н.
- Рочиштата на далечина исто така може да го **зголемат кредибилитетот на судот**. Судиите од истата земја може да расправаат за предмети, без разлика каде се случиле, со што се зголемува достапноста на судиите кои се стручни во одредена област.
- Рочиштата на далечина може полесно да се **одржат во разумен рок**, со што ќе се исполни една од компонентите на правото на правично судење.
- Рочиштата на далечина може да бидат **поисплатливи за државата**, бидејќи е потребен помал физички простор отколку за рочишта со лично присуство во судницата. Може да се организираат без потреба од судската

¹⁵ OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR), *The functioning of courts in the Covid-19 pandemic. Primer*, October 2020, p.20.

¹⁶ CEPEJ, *European Judicial Systems, CEPEJ Evaluation Report, 2020 Evaluation Cycle*, <https://rm.coe.int/evaluation-report-part-1-english/16809fc058>

зграда или надвор од неа, без учество на одредени лица вработени во судот (на пример, службата за обезбедување).

- Може да ја поедностави размената на документи. Како што забележа Консултативниот совет на европските судии (CCJE): „Странките и нивните претставници можат да пристапат до информации за предметите во кои учествуваат пред судот. На овој начин можат да го следат напредокот на својот предмет преку пристап до компјутерската историја на предметот“¹⁷.
- Со рочиштата на далечина може да се зголеми **мобилноста на правосудниот систем**. Рочиштата на далечина би можеле да овозможат порамномерно распределување на предметите меѓу судиите без оглед на географската локација.
- Со рочиштата на далечина може да се зголеми **транспарентноста и следењето на рочиштата од страна на јавноста, печатот, невладините организации и академските заедници**; видеоконференциите и преносот во живо преку интернет, на пример, може да го зголемат пристапот до рочиштата на лицата кои го следат правосудниот систем.¹⁸

Сепак, сè уште постојат практични предизвици со кои судовите се соочуваат при далечинското судење:

- **Далечинското судење може да ги зголеми ризиците во поглед на правото на правично судење и стандардите за правда** - Не сите прашања се соодветни за решавање на далечина. Треба да се почитуваат соодветните меѓународни стандарди за правично судење.
- **Процесите се на хартија** - Во многу јурисдикции, судовите сè уште ја водат официјалната евиденција на хартија и сè уште се бараат своерачни потписи покрај потврдата на вердостojноста. Овие судови се борат со товарот наметнат со примањето, обработката, чувањето и пренесувањето на документите.
- **Барањето на нотарска заверка**¹⁹ може да го ограничи далечинскиот или виртуелниот пристап до правда поради вклучените трошоци и сложеноста на процесот.
- **Премин од привремени кон трајни решенија** - Во текот на вонредната ситуација привремените правила дозволуваа дигитални процеси; во многу случаи овие одредби нема да важат и по завршувањето на пандемијата. Сепак, има доволно аргументи за трајно да се оддалечиме од процесите на хартија и да обезбедиме далечински опции.

¹⁷ Консултативен совет на европските судии, Мислење бр.14 на КСЕС Правда и информатички технологии (ИТ), Усвоено од КСЕС на неговиот 12-ти пленарен состанок (Стразбур, 7-9 ноември), <https://rm.coe.int/168074816b>, став 5.

¹⁸ Европска комисија. 2021. *Дигитализација на правдата*. [на интернет] Достапно на: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/digitalisation-justice_en

¹⁹ Нотарската заверка од страна на овластен нотар е често користен метод за потврдување на вердостojноста на судските документи и изјави кои ги доставуваат странките.

ГЛАВА 2: МЕЃУНАРОДНИ СТАНДАРДИ НА ПРАВДАТА КОИ МОРА ДА СЕ ПОЧИТУВААТ

Листа за проверка

Со меѓународните стандарди за правично судење се налага:

- ✓ Предметите ги разгледува надлежен, независен и непристрасен суд востановен врз основа на закон;
- ✓ Обезбеден е пристап до правдата;
- ✓ Странките имаат право да бидат сослушани;
- ✓ Постои право на одбрана;
- ✓ Во интерес на правдата обвинетите имаат право на правна помош,
- ✓ Постои еднаквост на оружјето;
- ✓ Странките имаат право на јавна расправа;
- ✓ Пресудата мора да се изрече јавно;
- ✓ Рочиштето мора да се одржи во разумен рок;
- ✓ Странките имаат право на ефективен правен лек;
- ✓ Странките имаат право на слободна и доверлива комуникација со својот бранител.

Во кривичните случаи постојат дополнителни гаранции за обвинетиот:

- ✓ Навремено и детално да се информира на јазик што го разбира за природата и причината за обвинението против него;
- ✓ Да има соодветно време и услови за подготовка на својата одбрана и да комуницира со бранител по сопствен избор;
- ✓ Да му се суди во негово присуство и да се брани лично или со помош на бранител по сопствен избор;
- ✓ Да биде информиран за ова право, доколку нема бранител;

- ✓ Да му се назначи бранител во секој случај кога тоа го налагаат интересите на правдата, без плаќање од негова страна во секој таков случај, доколку не располага со доволно средства самиот да плати;
- ✓ Самиот да ги сослуша или да бара сослушување на сведоците на обвинението и да бара повикувањето и сослушувањето на сведоците на одбраната да биде под услови што важат и за сведоците на обвинението;
- ✓ Да добие бесплатна помош од преведувач доколку не го разбира или не го зборува јазикот на кој се одвива судењето.

A. Минимални стандарди за правична постапка и пристап до правда

Меѓународните инструменти обезбедуваат минимални стандарди за правична постапка, како и за обезбедување пристап до правдата. Правото на правично судење е утврдено во член 14 од Меѓународниот пакт за граѓански и политички права (МПГПП) и член 6 од Европската конвенција за човекови права (ЕКЧП), како и член 47 од Повелбата за основните права на Европската Унија.²⁰ Овие гаранции го вклучуваат правото:

- На правична постапка во разумен рок,
- Од страна на надлежен, независен и непристрасен суд востановен врз основа на закон;
- На јавна расправа.

Во согласност со овие одредби, секое лице обвинето за кривично дело ги има следниве права и минимални гаранции:

- Да се смета за невин додека не се докаже дека е виновен согласно законот;
- Да се информира навремено и детално на јазик што го разбира за природата и причината за обвинението против него;
- Да има соодветно време и услови за подготовка на својата одбрана и да комуницира со бранител по сопствен избор;
- Да му се суди без непотребно одложување;
- Да му се суди во негово присуство и да се брани лично или со помош на бранител по сопствен избор; да биде информиран за ова право, доколку нема правна помош; и да му се назначи бранител во секој случај кога тоа го налагаат интересите на правдата, без плаќање од негова страна во секој таков случај, доколку не располага со доволно средства самиот да плати;
- Самиот да ги сослуша или да бара сослушување на сведоците на обвинението и да бара повикувањето и сослушувањето на сведоците на одбраната да биде под услови што важат и за сведоците на обвинението;
- Да добие бесплатна помош од преведувач доколку не го разбира или не го зборува јазикот на кој се одвива судењето;
- Да не биде принуден да сведочи против себе или да признае вина;

²⁰ Види исто Венецијанска комисија на Советот на Европа, Листа за проверка на владеењето на правото, усвоена од Венецијанската комисија на нејзината 106-та пленарна сесија (Венеција, 11-12 март 2016 година), https://www.venice.coe.int/images/SITE%20IMAGES/Publications/Rule_of_Law_Check_List.pdf

- Секое лице прогласено за виновно за кривично дело има право да побара, согласно законот, повисок суд да ги преиспита неговата пресуда и изречената казна;
- Никој нема да се смета за одговорен и повторно суден или казнет за дело за кое веќе е осуден со правосилна пресуда или ослободен од вина во согласност со законот и казнената постапка на соодветната земја;
- Право на ефективен правен лек доколку се прекршени правата.

Секое отстапување од овие права мора да биде привремено и да подлежи на услови на неопходност и пропорционалност.²¹ Дури и за време на вонредна состојба, мора да преовладува основниот принцип на владеење на правото.

---

²¹ Привремен извештај за мерките преземени во земјите членки на ЕУ, како резултат на кризата предизвикана од Ковид-19 и нивното влијание врз демократијата, владеењето на правото и основните права усвоен од Венецијанската комисија на 124-тата интернет пленарна сесија (8-9 октомври 2020 година) Мислење бр. 995/2020 CDL-AD (2020)018, [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2020\)018-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2020)018-e)

Б. Право на правично судење во контекст на далечинското судење

Во поглед на примената на овие права во контекст на далечинското судење, Европскиот суд за човекови права (ЕСЧП) го толкува членот 6 од ЕКЧП во контекст на далечинските рочишта и постапки како што следува:

- Присуството на далечина не е нужно неусогласено со ЕКЧП (*Сахновски против Русија*, Голем судски совет, 2 ноември 2010 г.),²² но ниту една страна не треба да биде ставена во значително понеповолна положба (*Марчело против Италија*, 5 октомври 2006 г.).
- Физичкото присуство може да не е потребно доколку судот му дава право на лицето ефективно да го презентира својот предмет (*Јевдокимов и други против Русија*, 16 февруари 2016 г.).
- Важноста на правното застапување е од клучно значење за правични постапки, иако она што се бара се разликува во зависност од околностите на случајот (*Владимир Василјев против Русија*, 10 јануари 2012 г.).
- Лицето мора да е во можност да ја следи постапката (*Горбунов и Горбачев против Русија*, 1 март 2016 г.).
- Мора да постои можност за приватна комуникација помеѓу обвинетиот и неговиот адвокат (*Трепашкин против Русија (бр. 2)*, 16 декември 2010 г.).

²² Во поглед на користењето видеоврска во предметот Сахновски, „Судот повторно истакна дека оваа форма на учество во постапките не е ... неусогласена со поимот за правично судење и јавна расправа. [Меѓутоа,] мора да се осигури дека жалителот е во можност да ја следи постапката и да биде сослушан без технички пречки, како и да се обезбеди ефективна и доверлива комуникација со адвокат“. Исто така, истакна дека лицата кои се обвинети за кривични дела „треба да имаат право да присуствуваат на првостепеното судско рочиште“, но дека присуството нема „исто значење за рочиштето во жалбената постапка“.

Релевантна судска пракса на ЕСЧП за член 6, Европска конвенција за човекови права

Сакхновски против Русија, Голем судски совет, 2 ноември 2010 година
Во поглед на користењето видеоврска во предметот Сакхновски, „Судот повторно истакна дека оваа форма на учество во постапките не е ... неусогласена со поимот за правично судење и јавна расправа. [Меѓутоа,] мора да се осигури дека жалителот е во можност да ја следи постапката и да биде сослушан без технички пречки, како и да се обезбеди ефективна и доверлива комуникација со адвокат“. Исто така, истакна дека лицата кои се обвинети за кривични дела „треба да имаат право да присуствуваат на првостепеното судско рочиште“, но дека присуството нема „исто значење за рочиштето во жалбената постапка“.

Марчело против Италија, 5 октомври 2006

Во предметот Марчело против Италија, ЕСЧП истакна дека начинот на кој се применува Член 6 од ЕКЧП во случаите на Апелациониот суд зависи од посебните карактеристики на постапката, како и од тоа како се презентираат и заштитуваат интересите на одбраната. Постапките кои „вклучуваат само прашања што се однесуваат на правото, наспроти прашања што се однесуваат на фактите, може да се усогласат со барањата од Член 6, дури иако на жалителот не му е дадена можност лично да биде сослушан“. Судот заклучи дека може да се наметнат ограничувања за обвинетиот доколку постои издржана причина, во зависност од тоа дали тие ќе го лишат обвинетиот од право на правично судење имајќи ја предвид целокупноста на постапката.

Јевдокимов и други против Русија, 16 февруари 2016

Во предметот Јевдокимов учествуваа лица кои тврдеа дека е прекршен членот 6 од ЕКЧП врз основа на тоа што тие не можеле лично да се појават на суд во граѓанската постапка во која биле странки. Во тоа време тие биле во притвор, а домашните судови го одбиле нивното присуство со образложение дека не постоела законска регулатива за притворениците да бидат изведени пред суд. ЕСЧП сметаше дека членот 6 „не го гарантира правото на лично присуство пред граѓански суд, туку воспоставува поопшто право лицето ефективно да го претстави својот предмет пред судот и да го ужива правото на еднаквост на оружјето со спротивната страна“, оставајќи ѝ на државата да утврди на кој начин се гарантираат правата. ЕСЧП понатаму се изјасни дека „јавна расправа“ значи право на „усна расправа“, но ова не е апсолутно право и може да биде ограничено во исклучителни околности - на пример, доколку во поглед на фактите или правото може да се решава врз основа на пишани материјали. Ако усната расправа се овозможува во прв степен, истата може да не биде потребна по жалба. Кога лицето е во притвор, во некои околности може да биде застапувано од адвокат. Во овој предмет, судот утврди дека „поради тоа што не е соодветно оценета природата на граѓанските барања изнесени од

жалителите во поглед на одлуката дали нивното присуство е неопходно и, наместо тоа, фокусирање на недостатоците во домашното право, и (ii) поради неразгледување на соодветни процесни услови со кои ќе им се овозможи на жалителите да бидат сослушани“, настанала повреда на Членот 6.

Владимир Василјев против Русија, 10 јануари 2012

Слично како и во предметот Јевдокимов, во предметот Владимир Василјев против Русија учествуваше лице кое тврдеше дека Членот 6 од ЕКЧП е прекршен врз основа на тоа што тоа не можело лично да се појави на суд во граѓанската постапка во која било странка. Лицето во тоа време било во притвор и не му била дадена можност самото да се застапува во постапката или пак на сличен начин друго лице да го застапува на негово место. Судот утврди дека постои повреда на Членот 6 став 1 од Конвенцијата за човекови права и повторно истакна дека принципите на еднаквост на оружјето и контрадикторна постапка се клучни елементи на концептот на правичната постапка. Странките пред судот мора да имаат „разумна можност да бидат сослушани и соодветно запознаени со поднесоците и доказите изнесени пред Судот“. Во овој случај, Судот образложи дека личното сведочење на Василјев во кое ќе ги опише условите на неговиот третман во притворот претставуваат неопходни сознанија од прва рака кои го сочинуваат клучниот дел од неговиот аргумент. Имајќи предвид дека не му била дадена можност да сведочи во текот на постапката, Судот утврди дека постои повреда на Членот 6.

Види <https://www.globalhealthrights.org/vladimir-vasilyev-v-russia/>

Горбунов и Горбачев против Русија, 1 март 2016

Во предметот Горбунов и Горбачев, Судот оцени дека постапката против жалителите е неправична поради тоа што не се презеле доволно мерки за да се обезбеди ефективна правна помош во текот на жалбените рочишта на странките. Утврдено е постоењето на проблеми во врска со: квалитетот на обезбедената видеоврска за обвинетите и со тоа можноста да се следи постапката, контактот помеѓу жалителите и нивните адвокати (преку видеоврска наспроти лично) и ограничувањата на односот адвокат-клиент во поглед на довербата и разбирањето (поради привремени и логистички проблеми со приватноста).

Трепашкин против Русија (бр. 2), 16 декември 2010

Во предметот Трепашкин, Судот не утврди повреда на Членот 6, но ја истакнаа важноста на доверливата комуникација помеѓу обвинетите и нивните адвокати. Обвинетите треба да можат да разговараат со адвокатите без трети страни да слушаат, слободно да разменуваат белешки и документи со своите адвокати и да имаат увид во списите на предметот. Друг фактор што треба да се земе предвид се условите во кои обвинетиот се превезува и затвора до судската зграда, а особено дали тоа влијае на можноста на обвинетиот соодветно да се подготви за рочиштата.

Според Консултативниот совет на европските судии (CCJE), информатичката технологија (ИТ) треба да претставува алатка или средство за подобрување на спроведувањето на правдата, олеснување на пристапот на корисникот до судовите и за зајакнување на заштитните мерки утврдени во Член 6 од ЕКЧП.²³ Во Мислењето бр. 14 на Советот (Стразбур 7-9 ноември 2011),²⁴ се препорачува:

- „Судиите мора... да ги отстранат сите ризици за правилно спроведување на правдата. ИТ не смее да ги намали процесните права на странките. Судиите мора да внимаваат на таквите ризици бидејќи тие се одговорни за заштита на правата на странките“ (член 7).
- „Со употребата на ИТ не треба да се намалат процесните гаранции и заштитните механизми за лицата кои немаат пристап до новите технологии. Државите мора да обезбедат конкретна помош во оваа област за странките кои немаат ваков пристап“ (член 10).
- „Со употребата на ИТ, меѓутоа, не треба да се намалат процесните гаранции и заштитни механизми (или да се влијае на составот на судот) и во никој случај не треба корисникот да се лиши од неговите права на контрадикторна постапка пред судија, изнесување на оригинални докази, сослушување на сведоците или вештаците и доставување на материјали или поднесоци кои смета дека се корисни. Покрај тоа, употребата на ИТ не треба да ја доведе во прашање задолжителноста на расправите и завршувањето на другите важни формалности пропишани со закон. Судијата воедно мора, во секое време, да ја задржи моќта да им наложи на странките да се појават, да побара да се достават документи во оригинална форма, како и сослушување на сведоци. Барањата за безбедност не смеат да бидат пречка за овие можности“ (член 28).
- „Видеоконференцијата може да го олесни одржувањето на рочиштата во услови на зголемена безбедност или сослушување на сведоци или вештаци на далечина. Меѓутоа, како слаба страна се јавува тоа што на судијата му овозможува помалку директна или точна перцепција за зборовите и реакциите на странката, сведокот или вештакот. Треба да се посвети посебно внимание видеоконференцијата и изведувањето докази на таков начин да не ги нарушат гаранциите на одбраната“ (член 30).
- „Улогата на ИТ треба да биде ограничена само на замена и поедноставување на процедуралните чекори што водат до поединечна/ индивидуализирана одлука за предметот според неговата основаност. ИТ не може да ја замени улогата на судијата во сослушувањето и одмерувањето на фактичките докази во предметот, во утврдувањето на важечкото право и донесувањето одлука без никакви ограничувања, освен ограничувањата пропишани со закон“ (член 31).

²³ Консултативен совет на европските судии, Мислење бр.14 Правда и информатички технологии (ИТ), Усвоено од Советот на неговиот 12-ти пленарен состанок (Стразбур, 7-9 ноември 2011), <https://rm.coe.int/168074816b>, став 5.

²⁴ Консултативен совет на европските судии, Мислење бр.14 Правда и информатички технологии (ИТ), Усвоено од Советот на неговиот 12-ти пленарен состанок (Стразбур, 7-9 ноември), <https://rm.coe.int/168074816b>.

- „Судиите треба да учествуваат во сите одлуки во врска со воспоставувањето и развојот на ИТ во судскиот систем;
- Мора да се земат предвид потребите на оние лица кои не се во можност да користат ИТ средства;
- Судиите мора во секое време да ја задржат моќта да им наложат на странките да се појават лично, да побара да се достават документи во оригинална форма, како и сослушување на сведоци;
- ИТ не треба да ги попречува овластувањата на судијата и да ги загрозува основните принципи зацртани во Конвенцијата.“²⁴

Треба да се внимава на потребата да се осигури обвинетиот и другите учесници целосно да ги користат сите заштитни мерки на кои имаат право. Одредени истражувања покажуваат дека може да постои помала веројатност лицата кои се појавуваат пред судот од далечина да побараат правно застапување затоа што би можеле да сметаат дека процесот е помалку легитимен или сериозен.²⁶

---

²⁵ Ibid, дел F.

²⁶ Ingrid V. Eagly, *Remote Adjudication in Immigration*, 109 Nw. U. L. Rev. 933 (2015), <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/nulr/vol109/iss4/2>; Fielding, N., Braun, S. and Hieke, G. (2020). *Video Enabled Justice Evaluation*. Sussex Police and Crime Commissioner and University of Surrey, <https://www.sussex-pcc.gov.uk/media/4862/vej-final-report-ver-12.pdf>

В. Национална правна рамка

Националната правна рамка за одржување на рочишта на далечина обезбедува основни насоки за судот и учесниците. Онаму каде што не постои правна одредба за постапки на далечина во националното право, сепак може да биде изводливо таквите постапки да се одржат во зависност од другите воспоставени процедурални стандарди и прописи. Како судија:

- Следете го националното законодавство при одлучувањето дали ќе го одржите рочиштето на далечина или со лично присуство. Судот не треба да организира рочиште на далечина доколку законодавството го забранува тоа.
- Внимателно прочитајте го националното законодавство за да се осигурите дека рочиштето на далечина нема да биде спротивно на одредена одредба од законот.
- Разгледајте ги упатствата или другите совети објавени од националните повисоки судски органи (на пример, судски совети), какви што неодамна беа изготвени и објавени во многу јурисдикции, а во кои е утврдено како да се спроведуваат рочишта и постапки на далечина.
- Разгледајте ги и алатките што се изготвени од адвокати и адвокатски комори во земјата. На пример, Советот на адвокатските комори и друштва на Европа (Council of Bars and Law Societies of Europe – CCBE) исто така, подготви Упатство за употреба на алатки за работа на далечина за адвокати и судски постапки на далечина.²⁷

²⁷ CCBE, Упатство за употреба на алатки за работа на далечина за адвокати и судски постапки на далечина, 27 ноември 2020 г., https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/SURVEILLANCE/SVL_Position_papers/EN_SVL_20201127_CCBE-Guidance-on-the-use-of-remote-working-tools-by-lawyers-and-remote-court-proceedings.pdf

ГЛАВА 3: УТВРДУВАЊЕ ДАЛИ ПРАВНАТА РАБОТА Е СООДВЕТНА ЗА ПОСТАПКА НА ДАЛЕЧИНА

Листа за проверка

Треба да се земат предвид општите фактори како што се:

- ✓ Комплексноста на доказите
- ✓ Дали странките се согласуваат
- ✓ Дали лицето е во притвор
- ✓ Временските ограничувања
- ✓ Дали обвинетиот има правен застапник
- ✓ Должината на рочиштето
- ✓ Проверка на документите
- ✓ Дали рочиштето треба да биде јавно
- ✓ Околностите на учесниците
- ✓ Трошоците
- ✓ Ранливостите

Прашања што се однесуваат на доказите:

- ✓ Како да се постапува со доказите
- ✓ Дали странките имаат пристап до скенирани верзии на доказите
- ✓ Дали ИТ платформата на судот има опција за поставување докази
- ✓ Користење на официјална е-пошта на судот за преписка

Посебно внимание на предмети кои наметнуваат одредени предизвици:

- ✓ Деца и малолетни лица
- ✓ Попречености на странките

- ✓ Случаи на сексуално насилство и семејно насилство
- ✓ Дали е потребен превод на одреден јазик или друг тип на посебна поддршка
- ✓ Предмети во кои испитувањето на физичките докази е од клучно значење

Технички ограничувања:

- ✓ Побарајте информации за техничките можности на учесниците
- ✓ Дали учесниците имаат пристап до потребните технологии и дали може да се најде алтернативно решение доколку немаат
- ✓ Дали ќе биде можна доверлива комуникација
- ✓ Соодветноста на интернет-конекцијата на судот
- ✓ Достапност на камера и микрофон во судницата
- ✓ Разгледајте ја можноста за одржување на расправата во делови за да избегнете долго време пред екран

Останува на судијата во крајна линија да одлучи дали одредена постапка е соодветна за да се спроведе на далечина.

A. Општи фактори

Постојат голем број фактори кои можат да ви помогнат:

- Неспорните предмети, предметите со процедурална спогодба, и подготвителните рочишта може да бидат посоодветни за далечински постапки отколку рочиштата на кои обвинетиот за прв пат се појавува пред судијата, особено во кривични предмети;
- Дали странките се согласуваат;
- Дали лицето е во притвор;
  - Дали притворската установа може да обезбеди соодветни интернет-конекции?
  - Дали со примената на далечински рочишта ќе се забрза текот на постапката по предметот?
- Дали постојат временски рокови до кои предметот треба да се пресуди (на пример, потреба од брзо разрешување и потреба од одржување на рочиштето во разумен рок);
- Број на учесници, што исто така може да влијае на времетраењето на рочиштето и да наметне дополнителни технички предизвици;
- Дали странките имаат правни застапници;
- Должината на рочиштето (на пример, дали станува збор за подготвително рочиште кое трае помалку од еден час);
  - Во стечајна или пред-стечајна постапка, можете да ги поделите доверителите во групи и да одржите рочиште на далечина одделно за секоја група доколку е можно. На овој начин ќе имате поголема контрола врз целото рочиште и ќе избегнете случаи во кои голем број доверители се на екранот во исто време.
- Дали е можна проверка на веродостојноста на документи и идентитетот, на пример, преку електронски потпис;
- Предметот може да биде посоодветен за постапка на далечина доколку доказите се неспорни или не се сложени. На пример:
  - Помалку сложени граѓански предмети, како што се постапки за мали побарувања
  - Неспорни работи

- Трговски случаи со барање за плаќање кога фактите за предметот се јасни и кога нема потреба да се разгледуваат дополнителни докази, туку само хартиени документи
- Како ќе се овозможи учеството на јавноста;
- Дали постојат одредени околности на учесниците поради кои е подобро или неопходно рочиштето да се одржи на далечина? (на пример, тие се наоѓаат во друга земја, патни трошоци, здравствени проблеми, грижа за деца, физичка сигурност и безбедност или други причини што значат дека не можат да се појават во судот);
- Дали постојат ранливости и попречености на учесниците и дали тоа ќе ја ограничи нивната можност целосно да учествуваат, лично или преку интернет.

Б. Прашања што се однесуваат на доказите

Природата на доказите, исто така, може да претставува фактор при утврдувањето на соодветноста:

- При одлучувањето дали да го водите предметот на далечина, земете предвид дека ќе треба да утврдите како ќе ги примате, испраќате и испитувате доказите, барањата и одлуките на далечина.
- Дали ќе биде доволно странките да приложат скенирани верзии на доказите и тие да се испитаат со споделување на екранот со сите учесници (на пример, доколку доказите се само материјални, а оригиналите се чуваат во судот).
- Проверете дали ИТ платформата што се користи во вашиот суд нуди можност странките да поставуваат докази и дали странките можат да ги гледаат своите и другите документи на далечина.
- Ако нема други опции, за размена на документи со странките можете да ја користите официјалната е-пошта на судот.

В. Посебни случаи

Следниве случаи може да претставуваат посебни предизвици за одржувањето на далечински рочишта:

- Предмети кои вклучуваат деца или малолетници;
- Одредени прашања од областа на кривичното право;
- Одредени типови на попреченост на странките;
- Предмети на сексуално и семејно насилство;
- Предмети во кои е потребно толкување на одреден јазик или други форми на посебна поддршка и помош;
- Предмети во кои од клучно значење е судијата и вештите лица да ги испитаат физичките докази.

Г. Технички ограничувања

При разгледувањето на соодветноста на предметите за далечинско судење, треба да ги имате предвид технолошките можности на судот, странките, адвокатите и другите учесници. Од суштинско значење е пред почетокот на рочиштето да се утврди следното:

- Какви се техничките капацитети на странките?
- Дали учесниците имаат пристап до потребната технологија која ќе овозможи нивно целосно учество (на пример, соодветна интернет врска, аудио и визуелна опрема, и т.н.)?
- Доколку учесниците не располагаат со потребната технологија, дали може да се најдат алтернативни решенија - како на пример да се користат канцелариите на адвокатите, нотарите или други јавни службеници?
- Дали учесниците ќе можат да остварат доверлива комуникација со своите правни застапници во текот на рочиштето на далечина?
- Каква интернет инфраструктура има во судот и таа дали ја поддржува платформата што сакате да ја користите (проверете го ова со советникот за ИТ во судот)?
- Дали во судницата што ќе ја користите за рочиштето на далечина има соодветна камера и микрофон што ќе овозможат учесниците да ве гледаат и слушаат без чести прекини?
- Дали може рочиштата да се поделат на временски соодветни делови за да се намали времето поминато пред екранот?

ГЛАВА 4: ТЕХНОЛОГИИТЕ И УПРАВУВАЊЕТО СО СУДСКИТЕ ПРЕДМЕТИ

Листа за проверка

При разгледувањето на употребата на различни ИТ платформи, поставете ги следниве прашања:

- ✓ Колку лесно се користат и колку се сигурни;
- ✓ Сликата на судот на екранот;
- ✓ Сигурноста и безбедноста на платформата(ите);
- ✓ Алатки за контрола на постапките, вклучително и исклучување и вклучување на микрофонот на учесниците;
- ✓ Еднакви можности за учество на сите страни, вклучително и преку функцијата за разговор;
- ✓ Сместување и пристапност за лица со попреченост;
- ✓ Можност за водење приватна комуникација меѓу адвокатот и клиентот;
- ✓ Можности за преминување од физичка во виртуелна судница;
- ✓ Дали има можност за снимање на постапките;
- ✓ Дали снимките може да се паузираат;
- ✓ Каде се зачувуваат записите за дигиталните постапки или снимките;
- ✓ Потребниот капацитет на серверот;
- ✓ Како се покануваат учесниците;
- ✓ Капацитет за закажување рочишта со користење на ИТ платформата;
- ✓ Дали платформата може да поддржи или вклучи обезбедување на услуги за транскрипција;
- ✓ Дали платформата може да вклучи услуги за превод и толкување;
- ✓ Капацитет за овозможување на пренос во живо на интернет или навестување на веб-содржината за соодветните постапки.

A. Различни технолошки платформи

Во моментот постојат низа различни одржливи софтверски платформи што се користат во судовите во регионот на Југоисточна Европа. Овде спаѓаат: Webex на Cisco, Zoom, JITSi, Google Meet, Microsoft Teams, Skype, Polycom Real Presence, BlueJeans, PEXIP, и TrueConf, како и прилагодени платформи за одредени судови. При разгледување на соодветноста на одредена платформа за постапки на далечина, судиите треба да прегледаат дали платформата:

- Лесно се користи;
- Дали е сигурна;
- Може да прикаже соодветна слика на судијата, судницата и учесниците на компјутерскиот екран;
- Се смета за доволно заштитена од нарушувања на безбедноста;
- Обезбедува конкретни алатки за судијата да може да ги контролира постапките и да спречи злоупотреба;
- Овозможува еднаква можност за учество на секоја од странките;
- Овозможува вие и странките да имате контрола во текот на испрашувањето на сведокот.

При споредувањето на платформите, исто така може да помогне и да се разгледа следново:

- Дали обезбедува слични или повеќе начини за управување со процесот отколку рочиштето со лично присуство;
- Колкав капацитет на серверот е потребен за ефикасно да функционира.
- Кои се карактеристиките за снимање на сесиите;
- Дали по секоја пауза, на пример, се креира независна датотека или дали програмата овозможува снимањето да се паузира и потоа да се продолжи;
- Каде се зачувуваат записите (на локален компјутер или во т.н. „облак“ („cloud“);
- Како се покануваат учесниците (на пример, преку е-пошта);
- Дали постои можност за исклучување и вклучување на микрофонот на поединечни учесници;

- Дали постои функција за разговор;
- Временската рамка во која може да се закаже рочиште (на пример, колку најмалку/најмногу денови однапред);
- Колку е достапна за лицата со попреченост (на пример, со оштетен вид, оштетен слух, ментални способности и т.н.) или други ранливости;
- Како се обезбедуваат услуги за транскрипција, превод и толкување;
- Дали платформата може да обезбеди пренос во живо преку интернет или веб-известување во постапките што се сметаат за јавни, и дали има капацитети за пренесување до медиумите.

Б. Управување со судските предмети

Дигиталното управување со судските предмети, онаму каде што се користи, служи како ефикасен начин за евидентирање на документите, чување докази и размена на потребните пишани податоци помеѓу учесниците и судот. Некои од овие системи им овозможуваат на учесниците не само да комуницираат на далечина, туку и обезбедуваат високо ниво на безбедност и овозможуваат проверка на веродостојноста на документите, распределба на предметите, како и закажување на рочишта.

Во некои јурисдикции, документите може да се чуваат и во хартиена форма и во електронска форма; во други, официјалните списи може да се чуваат само на хартија. Треба да имате предвид дека одредени податоци може да се изгубат доколку електронските докази се претворат во хартиена форма. Поточно, „метаподатоците“ што електронските датотеки исто така ги содржат, а тоа се електронски информации за други електронски податоци, може да се изгубат доколку датотеките се претворат во хартиена форма. На пример, електронските податоци, исто така, содржат информации како што се информации за авторот и датумот на креирање или за измените на датотеката. Доколку на судот му се достават само печатени верзии на електронски податоци (на пример, е-пошта), тогаш некои од овие метаподатоци ќе бидат изгубени.

В. Хибридни рочишта

Една опција која е достапна за многу судови е да закажат „хибридно“ рочиште, на кое некои од учесниците ќе бидат во судницата, а други ќе се приклучат на рочиштето од далечина. Треба да се земат предвид низа различни фактори:

- Треба да се осигурите дека предностите и недостатоците на личното учество и учеството на далечина им се соодветно објаснети и јасни на странките и дека одлуката е донесена со целосно информирана согласност, за да се почитува принципот на еднаквост на оружјето.
- Имајте предвид дека хибридните рочишта вклучуваат нови видови на потенцијални технички проблеми, особено во однос на микрофоните и поставувањето на камерата. Доколку е можно, однапред разговарајте за природата на планираното хибридно рочиште со вашиот персонал за ИТ поддршка.
- Сите учесници, без разлика дали се присутни лично или се приклучуваат од далечина, треба да можат целосно и еднакво да учествуваат во постапката. Ова може да се обезбеди така што судот постојано ќе ја проверува конекцијата - можноста на учесниците да слушаат, зборуваат и гледаат сè.
- Ако учесникот на далечина е сведок, треба да ја земете предвид автентичноста, сигурноста и веродостојноста на сведокот, како и отсуството на влијание од други лица.

ГЛАВА 5: ПРАКТИЧНИ СОВЕТИ ЗА УПРАВУВАЊЕ СО РОЧИШТА НА ДАЛЕЧИНА

Листа за проверка

- ✓ Подготовката е од клучно значење за успешни рочишта на далечина.
- ✓ Задолжителна е претходна обука за користење на соодветната ИТ платформа.
- ✓ Соодветното однесување и авторитетот на судницата мора да се задржат и во интернет-условите со употреба на формален јазик, облека и прилагодени ритуали и со контрола на учесниците што го нарушуваат рочиштето.
- ✓ Судот треба да обезбеди сигурна и безбедна средина за сите учесници.
- ✓ Мора да се обезбеди пристап на јавноста, онаму каде што тоа го бара законот.

Прашања што треба да се постават при подготовката за рочиште на далечина:

- ✓ Дали рочиштето на далечина е соодветно за конкретниот случај, имајќи ја предвид правната рамка и темата на предметот?
- ✓ Дали е добиена согласност од странките?
- ✓ Дали се земени предвид потребите на учесниците со ранливост и попреченост?
- ✓ Кој тип на далечинска постапка е посоодветен - „хибридно рочиште“ или рочиште на далечина?
- ✓ Какви подготовки може да се направат пред почетокот на рочиштето?

Прашања што треба да се постават во текот на рочиштето на далечина:

- ✓ Кои се вашите опции за проверка на идентитетот на учесниците на далечина?

- ✓ Кога и како ќе ги објасните правилата и процесот на рочиштето и техничките прашања?
- ✓ Како ќе се осигурите дека учесниците ќе се однесуваат соодветно за време на рочиштето?
- ✓ Како ќе ги објасните и примените правилата за учесниците кои го нарушуваат рочиштето?
- ✓ Како може да се обезбеди доверлива комуникација меѓу адвокатот и клиентот?
- ✓ Како може да се спречи несоодветното влијание на сведоците на далечина?
- ✓ Како ќе ја доставите пресудата?
- ✓ Како ќе овозможите расправата да биде јавна?

A. Подготовка за рочиштето на далечина

Првични согледувања

За да се обезбеди соодветно одржување на рочиштето, вие (и судскиот персонал) мора однапред да се подготвите.

- Утврдувањето на познавањата и искуството на учесниците во користење на далечинска технологија може да помогне да се избегнат предизвици во текот на рочиштето. Некои учесници може да имаат мали познавања за софтверот или други технички прашања поврзани со рочиштето на далечина и може да не им е јасно како треба да учествуваат во него. Со обезбедувањето информации (и обука, доколку е потребно) пред рочиштето може да избегнат проблеми на самиот ден на рочиштето.
- Силно се препорачува, секогаш кога е можно, учесниците да се приклучат на рочиштата на далечина со користење на стабилна интернет-конекција преку ЛАН/Етернет интернет наместо преку безжична конекција. Судот треба да ги посветува учесниците за ова пред рочиштето.
- Тестирајте ја опремата и софтверските платформи пред одржувањето на рочиштето; запознајте се како да ја користите избраната платформа и осигурајте се дека и останатите се исто така запознаени.
- Судот мора да обезбеди доволно време за рочиштето на далечина.
- Треба да знаете како да ја користите технологијата и опремата што се потребни за рочиштето на далечина. Сепак, ќе се појават технички тешкотии и тие треба да се очекуваат. Доколку е можно, треба да имате на располагање стручно лице за ИТ за да помогне во справувањето со техничките проблеми во текот на рочиштето.
- Пред почетокот на рочиштето, сите технички барања мора да се проверат и тестираат, вклучително и да се направат тест-повици за да се осигури дека сите имаат добра конекција.
- Исто така, треба да се подготвите физички и психолошки имајќи предвид дека долгата концентрација на екранот може да влијае врз вашето здравје.

Давање претходни насоки

На учесниците треба да им се дадат насоки пред рочиштето за пожелното однесување, обврските и постапките во текот на рочиштето. Овие насоки треба да бидат поставени на интернет-страницата на судот, заедно со неколку видеа со туторијали.

- Задолжете асистент или секретар да ги собере е-поштите на учесниците за потоа да им испрати покана за рочиштето. Ако учесникот нема е-пошта, може од него да се побара да си отвори.

- Размислете дали правилата ќе бидат исти за рочиштата на далечина како и за рочиштата со лично присуство и како тие правила ќе се применуваат на рочиштата на далечина.
- При подготовката за рочиштето, судот треба однапред (по е-пошта или на друг законски начин) да им испрати на странките упатства, правила за однесување и соодветни предупредувања или мерки за претпазливост. Во оваа фаза, исто така, може да се испрати и електронска врска до рочиштето на далечина.
- Во ситуации кога судот испраќа покана или друга наредба до странките во која е утврден датумот на рочиштето, судот треба да им испрати на учесниците електронска наредба или покана со истите информации како и за предметите со лично присуство. Од суштинско значење е таквата наредба или покана да се изготви така што јасно ќе укажува дека рочиштето ќе се одржи на далечина.
- Најдобро би било персоналот на судот, наместо вие како судии, да се погрижи за соодветна подготовка пред секое рочиште на далечина. Ова значи дека персоналот на судот треба:
  - Да провери дали учесниците ги имаат потребните технички капацитети за да се приклучат на рочиштето.
  - Да им испрати на учесниците информации за тоа како да ја користат платформата, како и информации за контакт доколку имаат технички прашања или други проблеми со пристапот до рочиштето на далечина.
  - Однапред да испрати, според потребата, обрасци преку е-пошта (на пример, заклетва) и информации за најава на рочиштето.
  - Да ги покани учесниците да ги тестираат конекциите пред почетокот на рочиштето, како и да направат тест-повик на денот на рочиштето.
  - Да побараат сите учесници да се приклучат на повикот/најават кратко време пред утврденото време на почеток на рочиштето.
  - Да потврди дека врската до софтверската платформа е точна и дека функционира.
- Судијата и учесниците мора да бидат соодветно облечени, согласно кодексот на облекување и обичаите на судот. Особено е важно ова да се разјасни пред рочиштето со оглед на тоа што некои од учесниците може да се приклучат на рочиштето од своите домови. Ако некој не е облечен соодветно, треба да интервенирате и да побарате промена. Судот мора однапред да ги извести учесниците за правилата.

- Соодветно е да се побара од учесниците согласност за учество на рочиште на далечина, дури и ако тоа не е потребно согласно закон.
- На почетокот на рочиштето на далечина, треба да проверите дали сите присутни ги добиле и разбрале упатствата и дали се запознаени со своите обврски, ограничувањата и начинот на однесување. На почетокот на рочиштето треба да ги повторите правилата и да објасните јасно и детално како ќе се спроведе рочиштето, како и последиците од неговото нарушување.
- Размислете како да се справите со следните непредвидени ситуации пред рочиштето:
  - Како ќе се упатуваат предупредувања.
  - Употреба на функцијата за исклучување на микрофонот („mute“) за да се запрат прекинувањата или нарушањата или несоодветното однесување (на пример, со исклучување на микрофонот на сите учесници („mute all“) може да се избегнат потенцијални предизвици поради тоа што одреден учесник ќе се чувствува неправедно исклучен).
  - Утврдете однапред под кои околности ќе биде неопходно да се исклучи или отстрани одредена странка од рочиштето и како тоа ќе се постигне со конкретната платформа.
  - Како да ги прекинете или одложите рочиштата.
  - Како да направите и зачувате потребна снимка или записник од рочиштето
  - Како да внесете белешка во записникот или транскриптот на рочиштето и да наведете што се случило.
  - Осигурајте се дека учесниците се запознаени со сите релевантни правила.
- Треба да сте запознаени со околностите на учесниците и нивната физичка локација, вклучително и со тоа дали се приклучуваат од странство. Во случаи кога странките учествуваат од друга јурисдикција, судот мора однапред да потврди дали софтверската програма и процедурите што се користат за рочиштето на далечина ќе може да се користат и во другата јурисдикција.
- Особено внимателно треба да се постапува по предметите кои вклучуваат семејно насилство или сексуална злоупотреба. Доколку рочиштето се одржува насамо (на пример, во семејни предмети, предмети на семејно насилство или предмети на сексуална злоупотреба), странките треба да

бидат сами, освен ако не им дадете дозвола друго лице да биде со нив. На пример, во предмети со деца сведоци или жртви, може да биде потребно да присуствува родител, психолог или социјален работник. Доколку е потребно, треба да размислите дали, со оглед на предизвиците што можат да се појават, рочиштето треба да се одржи само со лично присуство.

ИТ поддршка (за судиите, вработените и странките)

Дури и ако вие и странките поседуваат соодветно работно познавање за тоа како да ја користите соодветната технологија, може да е потребна ИТ поддршка и помош за проблемите што произлегуваат во текот на рочиштата.

- Судот треба да обезбеди поголем број на стручни лица за ИТ. Присуството на стручно лице за ИТ во текот на рочиштето на далечина овозможува сигурност и стабилност на процесот.
- Треба да имате солидни познавања на технологијата за однапред да ги да ги направите потребните подготовки и непречено да го одржите рочиштето. Вие и персоналот на судот треба да бидете обучени за различните технологии кои се потребни за одржување на овие рочишта, како и за правилата за однесување на судот, соодветно прилагодени за рочишта на далечина. Иако е пожелно да има ИТ поддршка, таа не секогаш е на располагање.
- Добрата ИТ поддршка ви овозможува да се фокусирате на управувањето со материјалните и процесните аспекти на рочиштето.
- Ги сведува на минимум техничките одложувања или прекини.
- Странките и другите учесници можеби нема да се чувствуваат сигурни во поглед на користењето на софтверот и тие, исто така, имаат право на ИТ поддршка.
- Запознајте се со „меките вештини“ за комуникација за да се поврзете со различните странки преку интернет и подобро да се справувате со предизвиците и стресовите поврзани со далечинското судење.

Закажување на рочиштата

- При закажувањето на рочиштето, треба да имате предвид дали странките се приклучуваат од различни временски зони или од различни јурисдикции.
- Дозволете повеќе време отколку за рочиште со лично присуство, имајќи ги предвид, на пример, техничките потешкотии, одложувањата, потребата да се објасни постапката, потребата да се повторат изјавите во случај на слаба конекција, и тн.

- Може да бидат потребни почести паузи; во истражувањата се забележува психолошкото влијание на „замор од Зум“ („Zoom fatigue“).²⁸
- Размислете дали учесниците да достават скенирана лична карта пред рочиштето.
- Според потребата, треба да се предвиди и обезбедување на потребната технологија и опрема за учесниците кои инаку не би имале пристап од далечина. Ова вклучува и соодветно сместување на лицата со попреченост, слично на сместувањето и прилагодувањата што вообичаено би им се обезбедиле за рочишта со лично присуство кои се одржуваат во судница.

Водење писмен записник за рочиштето

Подготовката на писмен извештај или записник од рочиштето на далечина може да наметне одредени проблеми во поглед на тоа како да се подготви, потпише и пренесе во пишана форма:

- Рочиштето треба да се снима, доколку националното законодавство го налага тоа.
- Размислете дали да ги снимите видеорочиштата во оние случаи кога националните закони и прописи дозволуваат снимање на рочиштето (или не го уредуваат ова прашање).
- Кога е потребно, судот треба да подготви извештај или записник од постапката и да го испрати преку е-пошта до учесниците за да го проверат и потпишат, по можност по електронски пат.
- Целокупната судска постапка на далечина треба внимателно и целосно да се прикаже и објасни во транскриптит на судското рочиште - вклучувајќи и информации за платформата што се користи за видеоконференции, физичката локација на учесниците од далечина, објаснувања за процедуралните правила што се користат и предупредувањата што им се дадени на учесниците.
- Во случаи кога рочиштето се снима, треба да се посвети внимание и на барањата согласно законите кои обезбедуваат заштита на личните податоци и приватност, како што е Општата регулатива за заштита на податоци (GDPR). Треба да разгледате дали делови од рочиштето не треба да се снимаат, на пример, кога се проверува идентитетот на учесниците или кога тие изнесуваат лични информации. Ова е особено важно во случаите кога рочиштето се емитува во живо преку интернет или пак може да се реемитува.

²⁸ Bailenson, J. N. (2021). *Nonverbal Overload: A Theoretical Argument for the Causes of Zoom Fatigue*. *Technology, Mind, and Behavior*, 2(1), <https://doi.org/10.1037/tmb0000030>

- Разгледајте ги техничките барања доколку треба повремено да паузирате, да го исклучите звукот или да ги сокриете учесниците од камерата во одредени моменти во текот на рочиштето.

Имајте ја предвид несвесната пристрасност

Треба да ја имате предвид несвесната пристрасност при сведочењето на лицата преку видеоврска. На пример, некои истражувања покажаа дека сведочењата на децата преку видеоврска може да се перципираат како помалку веродостојни затоа што нивното однесување не може целосно да се процени или затоа што поротниците се прашуваат зошто тие сведочат од далечина.²⁹

---

²⁹ Goodman, G. S., Tobey, A. E., Batterman-Faunce, J. M., Orcutt, H., Thomas, S., Shapiro, C., & Sachsenmaier, T. (1998). Face-to-face confrontation: Effects of closed-circuit technology on children's eyewitness testimony and jurors' decisions. *Law and Human Behavior*, 22(2), 165–203. <https://doi.org/10.1023/A:1025742119977>; Antrobus, E., McKimmie, B.M., and Newcombe, P. (2016). Mode of children's testimony and the effect of assumptions about credibility. *Psychiatry, Psychology and Law*, 23:6, 922-940, pp.3
DOI: 10.1080/13218719.2016.1152927

Б. Легитимирање на странките

Постојат различни начини за проверка на идентитетот на учесниците:

- Со покажување на лична карта или патна исправа кон камерата. Доколку има сомнежи или доколку документот не се гледа јасно, постапката не треба да продолжи додека ова не се разреши. Заради заштита на приватноста, овој дел од рочиштето не треба да се емитува преку интернет или да се снима.
- Со барање до учесниците да испратат до судот скенирана копија од нивните лични карти или патни исправи пред почетокот на рочиштето. Тие потоа може да се споредат со личните карти прикажани на камерата на почетокот на рочиштето, што ќе му овозможи на судот да ги спореди и потврди релевантните документи.
- Со претходна регистрација со соодветен документ за лична идентификација. Учесникот може да се регистрира преку интернет, со користење на електронски потпис, преку национална база на податоци или друга дигитална платформа. Кога ќе се потврди идентитетот, рочиштето може да продолжи.
- Со потврда во канцеларијата на нотар/адвокат или друг орган. Учесникот може да присуствува на рочиштето на далечина од канцеларијата на нотар, адвокат или друг орган. Ова решение истовремено обезбедува потврда на идентитетот и безбедна средина за учество на учесникот во постапката.
- Со легитимирање од страна на полицијата. Полицијата може да го легитимира учесникот, на пример, во неговиот дом, на почетокот на рочиштето на далечина.
- Со препознавање од странките или сведоците. Доколку не постои друг начин за легитимирање на располагање на судот, другите учесници, доколку е можно, би можеле да го идентификуваат лицето и да го потврдат неговиот идентитет. Лажните изјави се казниви според закон.

В. Принципи на однесување во текот на постапките на далечина

Вашата одговорност е да управувате со постапката, да обезбедите усогласеност со правилата на судот, како и да обезбедите соодветно однесување. За ова е потребно внимание и трпение во текот на постапката. Меѓународните и националните стандарди за правична постапка, вклучително и принципите од Бангалор,³⁰ треба да се користат како стандарди според кои се потврдува авторитетот на судот.

Препораки за националните органи, советите, судиските здруженија и другите надлежни органи:

- Сите органи, како што се судските совети, министерствата за правда, академиите за судии, и т.н., се одговорни за подготовката на судиите и учесниците за далечинско судење.
- Надлежните судски органи треба да подготват прирачници за тоа како се одржуваат рочиштата на далечина и да ги споделат со судиите (на пример, преку подкасти, видеа на своите интернет-страници и други начини за промоција).
- Овие прирачници треба да им се достават на учесниците заедно со известувањето за рочиштето, како и да бидат достапни на интернет-страницата на судот.

На почетокот на рочиштето:

- Рочиштата на далечина треба да се одржуваат со присуство на судски службеници, а службеникот треба да биде одговорен за приемот на странките пред вие да бидете примени во виртуелната судница.
- Судијата треба, на почетокот на рочиштето на далечина, да ги појасни различните процеси (на пример, исклучување на микрофон/видео и други функции, претставување на лицата присутни во судот и начините како се поставуваат прашања).
- Објаснете како ќе се решаваат техничките потешкотии.
- Уверете ги странките дека се исполнети сите законски услови и дека рочиштето на далечина ќе биде целосно и правично.
- По потреба, и во согласност со правилата за судот, објаснете дека рочиштето дигитално ќе се снима, но дека учесниците не смеат самите да снимаат.

³⁰ Принципи од Бангалор за однесување на судиите, усвоени од Групата за судски интегритет во 2001 година, ревидирани на тркалезната маса на претседателите на врховните судови во Хаг, Холандија, на 25-26 ноември 2002 г., https://www.unodc.org/pdf/crime/corruption/judicial_group/Bangalore_principles.pdf

- Објаснете ги последиците од нарушувањето на постапката.
- Овозможете им учесниците да постават прашања за овие аспекти.
- Во оваа фаза треба да размислите за одложување на рочиштето доколку учесниците ја немаат потребната технологија за нивно целосно учество.

Соодветно однесување

- Соодветното однесување на рочиштето на далечина е важен елемент со кој се гарантира авторитетот на судот.
- Судските обележја треба да бидат видливо истакнати. Дигиталната платформа, според тоа, мора да овозможи судот (судијата) да биде поставен централно на екранот и другите учесници да бидат соодветно порамнети и подредени, согласно нивната улога во процесот.
- Соодветното осветлување и позадината, исто така, играат важна улога во создавањето професионална и сериозна атмосфера неопходна за да се зачува авторитетот на судот и тој да може непречено да го одржи рочиштето.
- Сите учесници задолжително треба да користат формален јазик и фрази, како и титулите на странките.
- Учесниците требаа да ги почитуваат вообичаените правила за однесување на судот и добра пракса, што вклучува:
  - Како да се обраќаат на судијата и еден на друг.
  - Каква е постапката за барање збор.
  - Правилата во врска со формата и редоследот на конкретното рочиште.
  - Последиците за учесниците кои го нарушуваат рочиштето; укажување, по потреба, дека микрофоните на учесниците кои го нарушуваат рочиштето ќе бидат исклучени.
- Земете предвид дека рочиштето на далечина може да трае подолго и затоа ќе бидат потребни дополнителни паузи за одмор. Паузите треба да бидат доволно чести (на пример, пет до петнаесет минути на секои 60-90 минути) за да се избегне оштетување на видот и болка. На учесниците треба да им се дозволи да се движат за време на паузите (да ја напуштат просторијата или зградата).

- Следете ги учесниците во текот на целата постапка за да бидете сигурни дека целосно учествуваат (на пример, проверка дали екранот е „замрзнат“, и т.н.) и реагирајте брзо и соодветно доколку има проблеми. Можеби ќе треба да го повторите делот што штотуку поминал, доколку учесникот не можел да ја следи постапка-та.
- Треба да вклучите и друг судски персонал, како стручни лица за ИТ доколку ги има, за да обезбедите непречено одвивање на рочиштето на далечина.

Справување со учесници кои го нарушуваат рочиштето и последици и казни за нарушување

Ваша должност како судија е да одржувате и обезбедувате ред во текот на рочиштето. Ова подразбира санкционирање на непримерното однесување на учесниците. При справувањето со учесниците кои го нарушуваат рочиштето треба да се почитуваат меѓународните и националните стандарди за правични постапки. Доколку не постојат конкретни правила за рочишта на далечина, тогаш треба да важат истите правила како и за рочиштата со лично присуство.

- Странките треба да се потсетат, во јурисдикциите каде што тоа важи, дека неовластеното снимање или обидот за неовластено снимање или пренос на судски постапки - вклучително и слики од страна на одредено лице, претставува прекршок. Според тоа, фотографирањето или снимањето видеа од рочиштата што се одржуваат на далечина е спротивно на законот.
- Странките исто така треба да се потсетат дека давањето на лажен исказ казниво.
- Текст-потсетник на екранот во текот на рочиштето на далечина исто така може да помогне во постојаното потсетување на сите учесници.
- Треба да го следите учеството и однесувањето на учесниците во текот на рочиштето за да се обезбеди нивното целосно внимание и вклучување.
- Предупредувајте ги учесниците за проблематично однесување.
- Исклучете го микрофонот на одреден учесник по потреба.
- Паузирајте или одложете го рочиштето.
- Врз основа на законите и правилата во вашата јурисдикција, изречете парична казна или друга казна за прекршување на дисциплината.

На крајот од рочиштето:

- Потврдете дека сите страни биле во можност да ја следат постапката.
- Доставете ја пресудата, доколку е соодветно, или, во спротивно известете ги странките кога може да ја добијат.

Г. Комуникација меѓу клиентот и адвокатот

Комуникацијата меѓу странката и нејзиниот адвокат претставува загарантирано право. Ова право може на различни начини да се олесни во текот на рочиштето на далечина. Неопходно е за рочиштата да се изберат софтверски платформи што можат да обезбедат соодветни механизми и функции за да се олесни таквата приватна и привилегирана комуникација. Примерите вклучуваат:

- **„Одделни „соби“ за разговор“** - некои платформи обезбедуваат одделни (виртуелни) „соби“ за разговор кои можат да се користат за приватна и безбедна комуникација меѓу два или повеќе корисници.
- Опција **„Приватен разговор“** - некои платформи обезбедуваат опција за одделен, безбеден приватен разговор што може да се користи за комуникација меѓу бранителот и клиентот во текот на рочиштето.
- **„Оставете ја странката насамо“**. Судот може да одреди кратка пауза и да побара од другите учесници да ја напуштат платформата за одреден временски период.
- Користење **други приватни канали**. Судот треба да им дозволи на учесниците да комуницираат преку други апликации или преку телефон, доколку не постојат ограничувања со закон (на пример, учесникот може да комуницира со својот адвокат преку „WhatsApp“, додека самото рочиште се одржува на „Zoom“).

Д. Исказ на сведок

Мора да бидете внимателни, активни и да имате разбирање за потребите и предизвиците на сведоците кои даваат искази од далечина. Особено, мора да внимавате на секоја ранливост што произлегува, на пример, од возраста, менталните или физичките способности или здравјето на странката. Со оглед на некои од предизвиците поврзани со процената на кредибилитетот на сведокот од далечина, можете да размислите дали писменото сведочење под заклетва на сведокот би можело да биде покорисно.

Кога судот треба да го прекине или запре сведочењето на сведокот?

- Доколку нема доволно гаранции за безбедна средина за сведокот, треба да размислите за прекинување или одложување на рочиштето.
- Доколку судот не може да го легитимира сведокот и нема потврдено препознавање, тогаш сведочењето треба да се одложи сè додека не се заврши легитимирањето.
- Доколку конекцијата е слаба, треба да размислите за прекинување на сведочењето и одложување додека врската не стане сигурна и стабилна.

Поддршка и постапување со сведоци со ранливост, вклучително и попреченост

- Посебно внимание треба да се посвети на ранливите сведоци (на пример, деца, лица со медицински/здравствени состојби или лица/жртви на злоупотреба), како и на лицата на кои им е потребен толкувач. На овие сведоци, по потреба, треба да им се обезбеди дополнителна поддршка од страна на стручни лица (или старатели).
- Доколку е потребно, на сведоците треба да им се обезбеди судски преведувач ако не го зборуваат службениот јазик на судот. За ова може да бидат потребни посебни софтверски платформи или посебно приладување на интернет. Не ги потценувајте техничките предизвици поврзани со спроведувањето на рочиште на далечина на повеќе јазици; техничките предизвици се значителни и не сите платформи се соодветни за таков тип на рочишта. Овие аспекти мора однапред да се организираат и треба да се реализираат на трошок на судот.

Спречување и контрола на мешање и попречување во сведочењето

- Како дел од правото на правична постапка и принципот на еднаквост на оружјето, сведоците не смеат да подлежат на несоодветно влијание или мешање во сведочењето.

- Побарајте од сведоците да даде исказ на почетокот на сведочењето дека не подлежат на никакво непотребно мешање и дека нема никој во просторијата со нив.
- Доколку судот се грижи за можно мешање во сведочењето на сведокот, судот може да го упати сведокот да даде исказ од место што е официјално регистрирано, како што е судот, друга соодветна државна агенција, канцелариите на адвокатите на релевантните странки или канцелариите на посредници.
- Судот може да размисли да обезбеди простории во судската зграда во кои сведоците ќе дадат искази. Во овие простории може да има компјутер кој ја има потребната информатичка технологија за да им се овозможи учество во рочиштето.
- Во случај на ранливи сведоци, судот треба да ја разгледа можноста заедно со сведокот да има присутни и други лица кои можат да понудат професионална поддршка за сведокот.
- Размислете за користење на услуги на нотарите за да:
  - Овозможување на сведоците да дадат исказ во писмена форма.
  - Обезбедување канцелариски простор, вклучително и потребна техничка опрема за учество на рочиште на далечина.
  - Проверка на идентитетот на сведокот, а потоа и потврда на идентитетот пред судот, пред судот да го слушне сведочењето.
- Доколку сведоците даваат искази од приватна локација, како што е нивниот дом, тие треба да ја достават адресата до судот.
- Побарајте од сведокот да ви ја „покаже“ просторијата во која престојува држејќи ја и вртејќи ја камерата на својот уред. Оваа постапка, по потреба, може да се повтори во текот на рочиштето.
- Побарајте од сведокот да даде исказ од просторија со само една врата и потоа фокусирајте ја камерата на таа врата во текот на постапката. На овој начин ќе можете на секое лице што ќе влезе во просторијата да му кажете веднаш да излезе.
- Побарајте од сведокот да седи подалеку од екранот за да не може да чита материјали од компјутерот. Ако постои сомнеж дека сведокот чита од подготвено сценарио, можете да им поставите прашања за да утврдите дали е тоа случај.

- Обезбедете доверлива функција за разговор, број на мобилен телефон или друг електронски уред за да му овозможите на сведокот директно да ви се обрати доколку има одредени проблеми.
- Користете одделни „соби“ на платформата во која сведоците можат да чекаат пред да им дозволите да „влезат“ на рочиштето.
- Објаснете како сведоците и другите учесници можат да го привлечат вашето внимание во текот на рочиштето (на пример, со гестови со рацете, со користење на функцијата „разговор“, со директно поставување прашања, и т.н.).
- Земете ги предвид сите овие прашања и ризикот од несоодветно мешање во сведочењето при оцената на веродостојноста на сведокот.
- Доколку треба да се испрашаат од далечина повеќе сведоци кои се наоѓаат на исто место, постои ризик сведоците да комуницираат едни со други. Овој ризик може да наметне дополнителни логистички предизвици кои се разликуваат според соодветниот физички распоред. Ваквите ризици може да се намалат на различни начини; на пример, судот може да избере поголема просторија со доволно празни столчиња каде што ќе можат да седнат лицата што веќе сведочеле, на видливо место за судот, сè додека сите сведоци не се испрашаат.

Е. Пристап на јавноста

- Разгледајте ги и законските барања и техничките опции за отворање на рочиштето за јавноста.
- Дали рочиштето ќе биде достапно за сите или само за претходно регистрираните учесници или за лицата кои се овластени да присуствуваат? Ако е така, како ќе се управува со тие лица (на пример, преку најавување заштитено со лозинка, и т.н.)?
- Дали ќе биде потребна претходна регистрација за рочиштето? Рочиштата може да се емитуваат во живо преку интернет за пошироката јавна публика или за помал број на посетители кои претходно се регистрирале и се запишале.
- Укажете им набљудувачите, вклучително и пошироката јавност и медиумите, на почетокот на рочиштето дека неовластеното снимање или пренесување на рочиштето е спротивно на законот. Исто така, укажете на последиците од таквите дејства.
- Во некои ситуации, по рочиштето во живо, може да се постави снимка од преносот на интернет страницата на судот или на страниците на видео каналите (на пример „Youtube“).
- Претставниците на медиумите би можеле да помогнат да се олесни пристапот до рочиштето преку интернет.
- Исто така, може да се разгледа и можноста за обезбедување сигурна врска од една просторија во судската зграда за новинарите да можат да го следат рочиштето.

ГЛАВА 6: БЕЗБЕДНОСТ НА ПОДАТОЦИ, ПРИВАТНОСТ И ЧУВАЊЕ

Листа за проверка

- ✓ Рочиштата на далечина треба да се одржуваат во согласност со стандардите на општата регулатива за заштита на податоци и/или сите други домашни закони и прописи за заштита на податоците и приватноста.
- ✓ Приватноста и безбедноста се составен дел на интегритетот на податоците и може да се обезбедат со користење на шифрирани платформи базирани на „облак“ („cloud“), обезбедување резервен систем и претходна подготовка на список на учесниците.
- ✓ Треба да ги имате предвид локациите на кои се наоѓаат учесниците во текот на рочиштето на далечина.
- ✓ Размислете за споделување датотеки преку платформа за конференции или складирање во т.н. „облак“ („cloud“), како и за предизвиците кои ги наметнува електронската пошта.
- ✓ Во крајна линија, останува на судот да ја утврди доказната вредност на доказите кои се добиваат од далечина или преку дигитални средства.

За безбедна проверка на веродостојноста и чување на документите:

- ✓ Копиите од пораките или електронската пошта треба да содржат електронски жигови кои го покажуваат датумот и времето на пораката, како и информациите за контакт на испраќачот.
- ✓ Сите документи кои ги прима судот, ако не се веќе во „ПДФ“формат, треба да се конвертираат и заклучат во „ПДФ“формат за да се спречи последователно уредување или манипулирање со документите.
- ✓ Треба да се контролира пристапот до докази што се споделуваат и се чуваат дигитално, а точките на пристап треба да се ограничат.
- ✓ Судот мора јасно да ги именува сите доказни поднесоци и прилози и да осигури дека лесно можат да се најдат.

A. Вовед

Во Насоките на Комитетот на министри на Советот на Европа за електронски докази³¹ се дадени голем број основни принципи што треба да се имаат предвид при управувањето со електронски докази:

- „Судовите треба да одлучат за потенцијалната доказна вредност на електронските докази во согласност со националното законодавство“.³²
- „Електронските докази треба да се оценуваат на ист начин како и другите видови докази, особено во врска со нивната прифатливост, автентичност, точност и интегритет“.
- „Третманот на електронските докази не треба да биде неповолен за странките или да ѝ дава неправична предност на една од нив“.
- „Исто така, потребно е да се праша која е правната основа за поднесување докази по електронски пат.“
- „Општата регулатива за заштита на податоци (GDPR се применува во ЕУ и се заснова на седум принципи: Законитост, правичност и транспарентност; Ограничување на целта; Минимизирање на податоците; Точност; Ограничување за складирање; Интегритет и доверливост (безбедност); и Отчетност.“
- „Треба да ги имате предвид прашањата поврзани со електронските докази, но останува на странките на сигурен начин да достават податоци до судот“.

Понатаму, според принципот на еднаквост на оружјето, во Насоките исто така е наведено:

- „Третманот на електронските докази не треба да биде неповолен за странките во граѓански или управни постапки. На пример, странката не треба да биде лишена од можноста да ја оспори автентичноста на електронските докази; или ако судот дозволува странката да достави електронски докази само во печатена форма, оваа странка не треба да биде лишена од можноста да ги достави соодветните метаподатоци за да ја докаже веродостојноста на испечатениот документ“.³³

³¹ Насоки на Комитетот на министри на Советот на Европа за електронски докази во граѓански и управни постапки, (Усвоени од Комитетот на министри на 30 јануари 2019 година, на 1335-та седница на замениците-министри), CM (2018) 169-add1final: <https://rm.coe.int/guidelines-on-electronic-evidence-and-explanatory-memorandum/1680968ab5>

³² Види исто така, Европски суд за човекови права, Гарсија Руис против Шпанија, Бр. 30544/96, став 28.

³³ Насоки на Комитетот на министри на Советот на Европа за електронски докази во граѓански и управни постапки, (Усвоени од Комитетот на министри на 30 јануари 2019 година, на 1335-та седница на замениците-министри), CM (2018) 169-add1final: <https://rm.coe.int/guidelines-on-electronic-evidence-and-explanatory-memorandum/1680968ab5>

Како што е објаснето во Насоките на Комитетот на министри:

- „Електронските докази докази не треба да бидат ниту дискриминирани ниту привилегирани во однос на другите видови докази.“
- „Судовите исто така треба да усвојат неутрален пристап кон технологијата. Ова значи дека треба да се прифати секоја технологија што ја докажува автентичноста, точноста и интегритетот на податоците“.

ГДПР и домашните закони за заштита на податоците и приватноста ќе важат за рочиштата на далечина и комуникацијата во судски постапки во рамките на ЕУ, а обработката на личните податоци надвор од ЕУ може да подлежи на режими за заштита на податоците кои се еквивалентни на режимот на ГДПР.

Б. Типови на материјални докази

Документарните докази опфаќаат е-пошта, фотографии, видеа и слично, како на хартија, така и во електронска форма. Највообичаените видови на докази што се споделуваат на рочишта на далечина се: документи, електронска пошта, видеа и текстуални пораки. Во поглед на физичките докази (оружје, итн.), предметите може да се фотографираат или да се снимаат, а потоа тие фотографии или снимки да се прикажат со споделување на екранот.

- Судот мора да дозволи дигиталните докази да се доставуваат по електронски пат. Судот мора, по потреба, да ги извести странките за чекорите на процесот, како и да обезбеди технички услови за споделување и користење на таквите докази.
- Како судија, секогаш мора да ги чувате доказите на електронски уреди што ги поседувате вие или судот.

В. Прашања за приватноста и доверливоста

Приватноста и безбедноста се составен дел на интегритетот на податоците, а интегритетот на податоците е од клучно значење за праведно рочиште. Приватноста може да се обезбеди на следниве начини:

- Судовите треба да користат шифрирана видеоконференција базирана на т.н. „облак“ („cloud“).
- Како што е претходно наведено, се препорачува учесниците по можност да се приклучат на рочиштата на далечина со користење на стабилна интернет конекција преку ЛАН/Етернет интернет, наместо преку безжична конекција. Судот треба да им укаже на учесниците за ова пред одржувањето на рочиштето.
- При одржувањето на рочиштето на далечина, судот секогаш треба да обезбеди резервен систем за секое рочиште и да назначи стручно лице за ИТ кое ќе ја следи електронската усогласеност на системот и ќе обезбеди техничка поддршка.
- Списокот на учесници, нивните целосни имиња, професија и информации за локациите од кои ќе се приклучат на рочиштето треба да се утврди и однапред да им се достави на странките. Ако рочиштето е јавно и/или ќе биде покриено од медиумите, учесниците однапред треба да бидат известени за тоа.
- Вие или ИТ контролорот треба да дозволите само лицата на одобрениот список или списокот на претходно регистрирани учесници да се приклучат на рочиштето на далечина, врз основа на претходно утврдените услови во поглед на јавниот карактер на рочиштето.
- Треба да постои можност за одделни виртуелни соби за разговор. Тие треба да бидат заштитени со лозинка.

Заканите за приватноста може да се поделат во неколку категории:

Неовластен пристап до докази

Неовластениот пристап до докази на рочиштата на далечина и споделувањето на дигитални докази наметнуваат опасност од нарушување на приватноста и може да го загрозат целиот судски процес.

Локација

Мора да ја имате предвид локацијата на странките и сведоците на рочиштата на далечина. Локацијата може да наметне опасност по безбедноста и приватноста, особено во случаи на семејно насилство. Во некои јурисдикции се бара сведоците да се заколнат дека никој друг не е присутен или не слуша. Како што е претходно наведено, за да се ограничи мешањето од страна може да се користат одредени техники како на пример да се побара од сведоците да се свртат низ просторијата за да покажат дека нема никој друг присутен во неа.

Споделување датотеки

Посигурно е да се споделуваат датотеки преку конференциската платформа или платформата за складирање на т.н. „облак“ („cloud“) отколку со користење на електронска пошта. Меѓутоа:

- Секогаш мора да ја имате предвид чувствителноста на информациите, типот на рочиштето, како и потребното ниво на безбедност.
- Е-поштата е широко достапна, но може да не е особено безбеден метод за пренос на чувствителни информации. Е-поштата може да содржи грешки, како што е погрешен наслов, неприкачување на предвидената датотека или прикачување на целосно неповрзана датотека. Датумот на испраќање и прием може да доведе до забуна околу тоа која е најновата верзија. Покрај тоа, во однос на безбедноста, е-поштата претставува вообичаена влезна точка за деструктивни вируси и малициозен софтвер.³⁴

---

³⁴ Federal Bureau of Investigation. 2021. *CJIS Security Policy Resource Center*. [на интернет] Достапно на: <https://www.fbi.gov/services/cjis/cjis-security-policy-resource-center>

Г. Автентикација на документи и безбедност на податоците

Манипулирањето со податоците и нивното менување претставуваат значителен ризик за интегритетот на доказите. Електронските докази може да се изменат така што ќе се смени датумот, времето и содржината. Добрите практики за постапување со доказите се важни за да се осигури дека дигиталните докази се заштитени од намерни и од ненамерна измени.³⁴

- Доказите треба да се достават во оригиналната форма.
- Странката што се повикува на доказите треба да може да обезбеди податоци за нивната автентичност, како на пример во форма на метаподатоци или податоци од даватели на доверливи услуги.
- Судовите секогаш треба да ја земаат предвид веродостојноста на доказите, вклучувајќи го и нивниот извор.
- Направените слики од екранот на пораки се корисни и содржат информации за идентификување што ја поврзуваат пораката со испраќачот. Сведочењето или изјавата под заклетва дека копијата претставува вистинска и точна претстава на текстуалните пораки може да послужи како автентикација.
- Доколку е можно, копиите од текстуални пораки или е-пошта треба да вклучуваат електронски временски жигови што го прикажуваат датумот и времето на секоја порака, како и информациите за контакт на испраќачот (телефонски број и/или адреса за е-пошта).
- За да се спречи менување, сите документи треба да се конвертираат и заклучат во „ПДФ“ формат.
- Нотарската заверка на документите е метод што често се користи за потврда на автентичноста на судските документи и изјавите доставени од странките. Сепак, тоа може да чини многу пари и време. Судовите, исто така, треба да ја земат предвид употребата на електронски потписи како

³⁵ UNODC. 2021. *Cybercrime Module 6 Key Issues: Handling of Digital Evidence*. [на интернет] Достапно на: <https://www.unodc.org/e4j/en/cybercrime/module-6/key-issues/handling-of-digital-evidence.html>

³⁶ *Text Messages as Evidence: A How-To Overview*. MassLegalServices, 24 October 2019, <https://www.masslegalservices.org/content/text-messages-evidence-how-overview>

³⁷ Autenti. 2021. *What methods can be used to authenticate people who place an electronic signature?* [на интернет] Достапно на: <https://autenti.com/en/blog/what-methods-can-be-used-to-authenticate-people-who-place-an-electronic-signature>

³⁸ Европска комисија. 2021. Обликување на дигиталната иднина на Европа: eИДАС регулатива. [на интернет] Достапно на: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/eidas-regulation>; Регулотива (ЕУ) бр. 910/2014 на Европскиот парламент и на Советот од 23 јули 2014 година за електронск идентификација и доверливи услуги за електронски трансакции на внатрешниот пазар и за укинување на Директивата 1999/93/ЕЗ, <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2014/910/oj>. Регулотивата за електронска идентификација и доверливи услуги за електронски трансакции на внатрешниот пазар е позната и како „eИДАС регулатива“.

средство за автентикација на документи при изведување докази.
Регулативата за еИДАС обезбедува рамка за електронски потписи и услуги за автентикација.

Врз основа на националните закони и правила ќе се одредат барањата во поглед на автентикацијата на документите, како на пример:

- Документот да биде доставен електронски и придружен со писмо;
- Документот да биде доставен со електронски потпис.

Д. Споделување и чување

Пристапот до доказите кои се споделуваат и чуваат по дигитален пат треба да се контролира, а точките на пристап треба да се ограничат. Електронската евиденција за ревизија треба да документира кога се пристапува до датотеките и од страна на кого. Во Насоките на Комитетот на министри³⁹ се дадени корисни совети за складирањето, чувањето и архивирањето на податоците:

- „Електронските докази треба да се чуваат на начин на кој се зачувува читливоста, пристапноста, интегритетот, автентичноста, сигурноста и, каде што е применливо, доверливоста и приватноста.“⁴⁰
- „Тие треба да се чуваат во својот „оригинален формат“ (т.е. не испечатени на хартија) и во согласност со соодветните закони.“⁴¹
- „Читливоста и пристапноста на зачуваните електронски докази треба да се гарантираат со текот на времето, земајќи го предвид развојот на информатичката технологија.“⁴²
- „Интегритетот на електронските докази треба да се одржува во сите фази.“⁴³
- „Судовите треба да ги архивираат електронските докази во согласност со националното законодавство. Електронските архиви треба да ги исполнуваат сите безбедносни барања и да го гарантираат интегритетот, автентичноста, доверливоста и квалитетот на податоците, како и почитувањето на приватноста.“⁴⁴

³⁹ Насоки на Комитетот на министри на Советот на Европа за електронски докази во граѓански и управни постапки, (Усвоени од Комитетот на министри на 30 јануари 2019 година, на 1335-та седница на замениците-министри), CM (2018)169-add1final: <https://rm.coe.int/guidelines-on-electronic-evidence-and-explanatory-memorandum/1680968ab5>

⁴⁰ Ibid, Насоки: „Складирање и чување“, дел 25, стр. 11.

⁴¹ Ibid, Образложение на насоките: „Складирање и чување“, дел 44, стр. 26.

⁴² Ibid, Насоки: „Складирање и чување“, дел 27, стр. 11.

⁴³ Ibid, Образложение на насоките: „Складирање и чување“, дел 46, стр. 27.

⁴⁴ Ibid, Насоки: „Архивирање“, дел 28, стр. 11.

Овој проект беше овозможен со грант и постојана поддршка од Бирото за борба против меѓународна трговија со наркотици и спроведување на законот во рамки на Стејт департаментот на САД (INL).

CEELI Institute

Villa Grébovka

Havlíčkovy Sady 58

120 00 Prague

Czech Republic

www.ceeliinstitute.org

office@ceeli.eu